

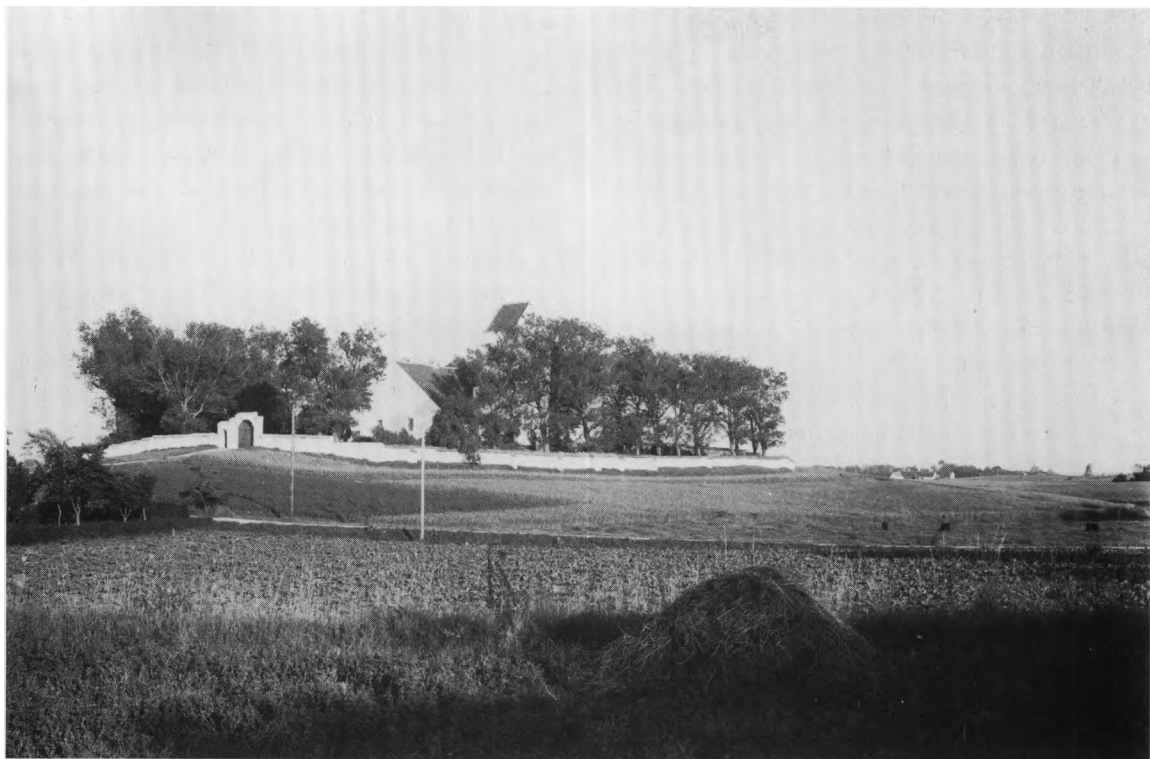

Fig. 1. Kirken set fra nordvest inden kirkegårdens udvidelse; i baggrunden skimtes Gierslev kirkes tårn. Poul Nørlund fot. 1922. - Church seen from the north-west prior to the enlargement of the churchyard; in the background is a glimpse of Gierslev's church tower.

FINDERUP KIRKE

LØVE HERRED

Absalon og Peder Sunesen overdrog bispetienden til Sorø kloster,¹ og i Roskildebispens jordebog er kirken ansat til 2 mk.² En sognepræst er nævnt 1339,³ 1460-64⁴ og 1502.⁵ 1567 havde sognet 75 tiendeydere.⁶ Endnu o. 1666 ansås patronatsretten for kongelig⁷ (sml. i øvrigt våben og initialer for lensmanden på Sæbygård, Mogens Giøe, på prædikestolen sammen med årstallet 1605); men 30. sept. 1673 fik rentemester Henrik Müller skøde på patronatsretten.⁸ Selv om dennes arvinger, svigersønnen Johannes Fincke og datteren Anna Catharina Müller først 14. dec. 1689 afstod patronatsretten,⁹ havde denne allerede tidligere på året flere gange skiftet ejer: 22. febr. erhvervedes den således af etatsråd Jørgen Elers tilligemed kirkens tiende og kirkeskylden;¹⁰ men

kort tid efter, 6. marts, afhændede førnævnte kirketienden til ejeren af Kragerupgård, fru Mette Maria Juel.¹¹ Herefter lå kirken under Kragerupgård,¹² hvis skiftende ejere har præget inventaret, jfr. sygesæt, alterstager og klokker. Overgangen til selveje skete 1. juli 1915.

Møntfund. På kirkegården er i tiden o. 1914 fundet tre danske fra Erik Menved til Frederik IV samt en Dreiling fra Stralsund (o. 1400) og en skilling fra Mecklenborg-Schwerin (o. 1700).¹³

Kirken ligger sydligt i sognet nær Gierslev på en banke øst for den lille landsby, der i dag næsten grænser op til stationsbyen Høng. Kir-

kegården, hvorfra der endnu er frit udsyn over det omliggende land, har bevaret gamle grænser mod øst og nord, mens den som følge af det stærkt voksende folketal i Høng er udvidet betydeligt mod de to øvrige verdenshjørner: Først mod vest (1925) og senere mod syd.¹⁴

Kirkegårdens hegn og indgange. På trods af de store udvidelser har man respekteret den gamle kirkegård, der således fortsat hegnes af hvidkalkede, teglhængte mure, tidligst omtalt

1665.¹⁵ Bedst bevaret er murene mod nord og øst, der formentlig går tilbage til senmiddelalderen og er opført af munkesten over markstenssyld. Den vestlige del af nordmuren har indvendigt savskifte foroven. Sydturen, der i lighed med den nordre springvis følger det østover faldende terræn, er flere steder foroven ommuret med små sten i krydsskifte. Vestmuren, der har udadvendt afdækning som nordmuren, præges dog i særlig grad af reparationer: Således er hjørnerne fornyede med moderne materialer, mens den øvrige strækning er nymuret o. 1956 (med genanvendte munkesten) på grund af fare for udskridning og nedstyrtning. Såvel her som udvendig i nord er der opsat sekundære støttepiller.

Kirkegårdens nyere afsnit er anlagt som terrasser på kirkebakkens skrånende sider (havearkitekt Gudrun Brücker¹⁶) med bøgehække som intern adskillelse, mens birketræer, levende hegn og trådvæv skærmer den nye kirkegård mod det omgivende land.- Uden for nordmuren står en række kastanier, fra tiden efter kirkegårdens udvidelse 1925.

Hovedindgangen er nordsidens murede portal med køreport og fodgængerlåde, muligvis senmiddelalderlig, tidligst nævnt 1665.¹⁵ Buerne over de falsede åbninger er uregelmæssigt fladbuede og for køreportens vedkommende utvivlsomt ommuret i lighed med de vandrette kamme, som afdækkes af udadvendte vingetegl; begge åbninger lukkes af brunbejdsede trætræmefløje, udført efter tegning af A. Lautrup-Larsen 1930. En låge i østmuren har lignende nyere trætræmefløje, og herudover er der ved gennembrydninger i syd og vestmuren skabt forbindelse til kirkegårdens nyere afdelinger. - 1755¹⁷ beskrives den østre *†låde* som værende en portal »under gewølb« svarende til nordmurens hovedindgang; den forsvandt muligvis i 1870,¹⁴ da man ønskede en ny låge i østre ringmur. 1668-69¹⁵ leveredes en ramme

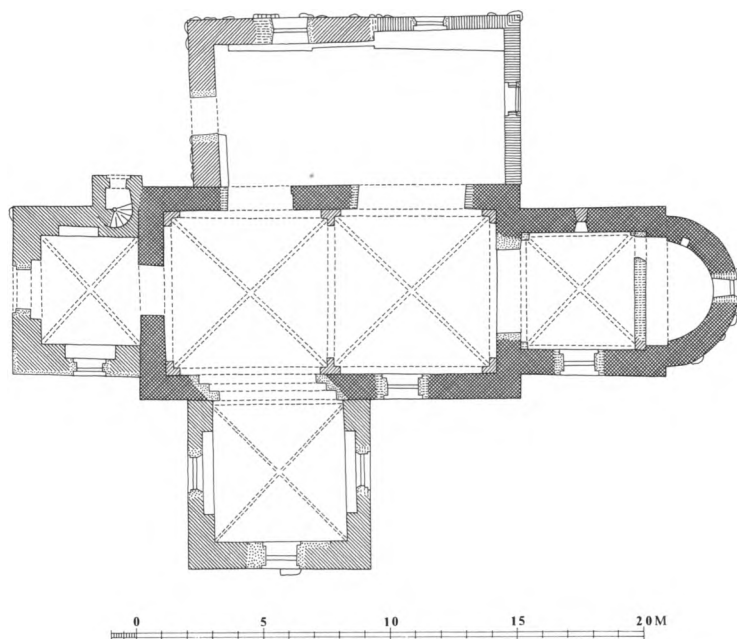

Fig. 2. Plan. 1:300. Målt af MB 1966, tegnet af Marianne Nielsen 1984. Signaturforklaring s. 9. - *Ground-plan. Key on p. 9.*

Fig. 3. Ydre, set fra sydøst. HJ fot. 1984. - Exterior seen from the south-east.

til østre *†kirkerist*, og 1755¹⁷ huskede præsten, at der tidligere var riste i begge låger.

Ligkapellet i kirkegårdens nordøstre hjørne er opført 1925 (arkitekt Knud Larsen) som en hvidkalket, teglhængt bygning i nygotisk stil med blændingsgavle. På samme sted skal ifølge præsteindberetningen 1755¹⁷ have stået en *†kirkelade*, hvis materialer mentes at være benyttet til opførelsen af den »nye kirke«. Såfremt overleveringen er korrekt, kan enten renæssancekapellet på skibets nordside eller det store dobbeltkapel, som opslugte dette komme på tale.

Uden for østmuren findes den tidligere graverbolig samt nord herfor en hvidkalket, teglhængt bygning, der fungerer som kombineret

material- og nødtørftshus og antagelig er opført i 1900'ernes anden fjerdedel.¹⁸

Allerede 1865 - fire år efter kirkesynslovens bestemmelse herom - understreges nødvendigheden af et brolagt *fortov* omkring kirken.¹⁴ Formentlig er et sådant anlagt kort tid herefter;¹⁹ den nuværende brolægning er dog ny og stammer fra de seneste år.

Kirken består af kor med apsis, skib og rester af et tårn, alt opført som et samlet anlæg, muligvis endnu i 1100'erne. I senmiddelalderen er tilføjet tre bygninger, hvis indbyrdes række ikke med sikkerhed kan afgøres. Ældst er måske et senere omdannet våbenhus i nord, yngre et kapel ved skibets sydside samt i vest et nyt

Fig. 4. Østmuren af oprindeligt tårn, set fra skibets loft (s. 1155). Til venstre skimtes sydøsthjørnets kvadre, ligesom skibets oprindelige tag står markeret af kvaderridset puds inden for de skrå taglinjer (s. 1154). HJ fot. 1984. - East wall of the original tower, seen from the nave loft. To the left can be glimpsed ashlars of the south-east corner; traces of the original roof over the nave are discernible.

større tårn, der har afløst det oprindelige. Apsiden synes i 1590'erne udskilt som sakristi, og på Christian IV. s tid er endvidere opført et kapel i nord, øst for det middelalderlige våbenhus. Endnu i 1600'rne sammensmeltedes skibets to nordre udbygninger til et dobbeltkapel, som udstyredes med et lille, i 1925 nedrevet, våbenhus vest for kapellet. Orienteringen afviger mod nord.

Materiale og teknik. Den oprindelige stenkirke, hvis plan synes udstukket efter den gængse tredeling,²⁰ er opført af rå og kløvede marksten. Materialet er lagt i nogenlunde regelmæssige skifter mellem kvadersatte hjørner; dog følger skibets og korets nedre skifter det østover faldende terræn, mens en fremspringende markstenssyld for apsidens vedkommende tje-

ner som afretningsskifte. Hvor oprindelig murbehandling iagttages, er den udglattede fugemørtel kvaderridset (jfr. fig. 4) og dækket af grovkornet puds, der indvendig har hvidtelag.²¹ I triumfgavlen er bevaret et sæt runde, gennemløbende *bomhuller* til det første stilladsgulv over korets loftsbjælker; i nord er en stump af bommen bevaret. Ved korets og skibets nordøstre hjørne andrager murhøjden henholdsvis 4,4 og 4,7 m, målt mellem brolægning og oprindelig murkrone. Den lave apside, hvis krone kun er ubetydeligt sænket (sml. aftryk efter det oprindelige keglelag på korets gavl), måler nu 2,9 m mellem syld og murkrone.

Muligvis er en del af den fladbuede afdækning i apsidens sekundære vindue rester af et

oprindeligt cirkelvindue; men herudover er alene bevaret korets nordvindu, der nu står som en indvendig niche. Vinduet, der fra lysningen og til ydre murflugt er blændet med munkesten, måler udvendig ca. 120x60 cm og har issepunkt ca. 45 cm under murkronen. Den indre åbning har tilsvarende dimensioner, mens lysningen, der sidder ca. 40 cm inden for murflugten, måler ca. 80x36 cm. - Af skibets $\dagger$ norddør står den østre vange delvis bevaret i østsiden af nordkappellets vestre arkade. Heraf fremgår, at døren har haft den gængse udformning med bredere, svagt smiget åbning mod det indre.

Indre. Apsiden, der har bevaret halvkuppelhvalv og tribunbue, har i væggens nordre del en kvadratisk *gemmeniche* (sidelængde 31 cm), hvis bund sidder 65 cm over nuværende gulv. Den runde korbues vanger, som efter Reformationen forhuggedes stærkt, især i nord, er 1889 genopmuret.¹⁴ Loftsbjælkerne i såvel kor som skib synes at have hvilet på murkronen. - Korets og skibets taggavle er bevaret, og af disse har korets, hvis afdækning med små stenflager er delvis intakt, en korsformet lysprække (jfr. gavlene i Gørlev).

Af det lille, oprindelige ($\dagger$)tårn, hvortil kendes en række paralleller,²² er østsiden indtil ca. 10 m.s højde bevaret med spor efter de afbrudte flankemure (fig. 4, 5 og 9). Denne markstensmur, som står indkapslet i det sengotiske tårn og for de nedre partiers vedkommende udgør en del af skibets gavl, er således både synlig fra skibets loftsrum og tårnets forskellige stokværk. Det fremgår heraf, at skib og tårn var forbundet med den runde tårnbue, som har været jævnbred med det ganske lille tårnrum. Tre huller efter de øst-vestgående loftsbjælker markerer adskillelsen mellem tårnets andet og tredje stokværk, der ydermere giver sig til kende ved en let tilbagerykning af muren, som her har bevaret rester af den oprindelige vægpuds. Adskillelsen mellem tårnrum og andet stokværk lader sig derimod ikke umiddelbart erkende. Fra dette andet stokværk synes der at have været en forbindelse til skibets loft (sml. Gørlev, s. 1184 og fig. 3) i form af en smal åb-

Fig. 5. Østside af oprindeligt tårn med afbrudte flankemure, set fra mellemstokværket i det gotiske tårn (s. 1155). Torben Hjelm fot. 1983. - *East wall of the original tower with severed south and north walls, seen from the second storey of the Gothic tower.*

ning, hvis søndre vange og bundskifter synes at afgrænse munkestensmurværket omkring den sekundære loftsdør. I tredje stokværk er spor efter et relativt højsiddende vindue med lige gennemløbende karme. — Af særlig murteknisk interesse er sporene efter $\dagger$ forankringstømmer i murlivet,²³ som viser, at man under opførelsen har indlagt i det mindste to vandrette kvadrater af tømmer, hvis ender i hjørnerne var lagt over hinanden. Af det nedre ankerlag er bevaret huller efter flankemurenes tømmer med rektangulært tværsnit, hvorimod det øvre er af kraftigere dimensioner. Sidstnævnte er yderligere interessant derved, at placeringen af kanalen efter den østre ankerbjælke godtgør, at etageadskillelsens bjælker (efter hullernes form at dømme af genanvendt stavkirketømmer, jfr. fig. 9) har været sat i forbindelse med ankerbjælken.

Fig. 6. Indre, set mod vest. NE fot. 1979. - Interior to the west.

Ændringer og tilføjelser. Både kor og skib har fået *hvælv* i middelalderen. Korets er imidlertid ombygget i forbindelse med apsidens afskilring som sakristi, hvilket kan være sket samtidig med anskaffelsen af altertavlen 1594 (se nedenfor). Resterne af den sydøstre hjørnepille, hvis diagonalstillede halvtensribbe udgår omtrent fra gulvhøjde, er derfor sandsynligvis det eneste levn af et middelalderligt hvælv af samme type som korhvælvet i Sæby (s. 899) og Gørlev.

Skibets hvælv opviser slægtskab med skibet i nabokirken Gierslev og kan være indbygget i 1300'rne. De to fag har væg- og hjørnepiller, som uden vederlagsmarkering bærer spidse

helstens gjord- og skjoldbuer, delvis med let overgribende stik; halvtensribberne forløber i hjørnerne mellem hvælvbuerne.

Hvælvslagningen har medført forhøjelser af murkroner og taggavle. Forhøjelsen af korets flankemure er på syv skifter munkesten, kronet af nyere falsgesims, som kan være samtidig med ommuringen af gavlen. I skibet er flankemurene hævet fire skifter, af hvilke de tre er trinvis udkragede binderskifter; inden tilbygningernes opførelse har forhøjelsen stået i blank mur, hvilket også gælder vestgavlen.²⁴

Den ældste af kirkens tilbygninger repræsenteres muligvis af nordkapellets vestlige afsnit, som er resterne af et stort *våbenhus* i slægt med

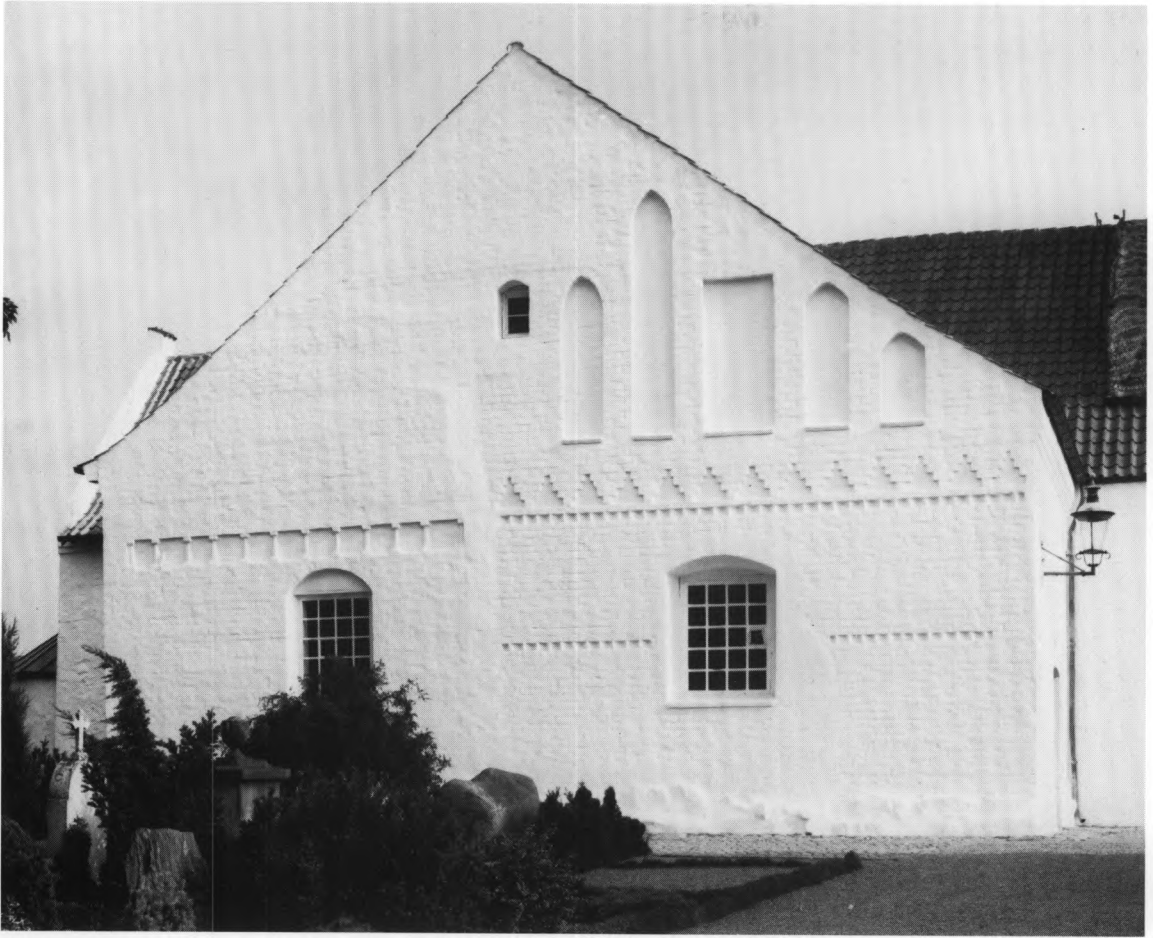

Fig. 7. Kapellet ved skibets nordside, sammensmeltet af senmiddelalderligt våbenhus og renæssancekapel, sml. fig. 10. HJ fot. 1984. - Chapel on the north wall of the nave; the result of combining the medieval porch and Renaissance chapel, cf. fig. 10.

nordkapellet ved nabokirken Gierslev og formentlig opført i tiden o. 1400. De kraftige mure er af munkesten i munkeskifte over en udvendig fremspringende markstensyld. Den vestre flankemur, hvis spidsbuede vinduesstik er bevaret udvendig over den sekundære dør, krones af gesims bestående af trappefrise over savskifte; falsgesimsen herover er nyere. Gavlen præges af senere ændringer, men den oprindelige komposition lader sig i hovedtræk genskabe på papiret (fig. 10). Af den mod vest let forskudte dør (sml. Gierslev) er vestre halvdel af stikket i det udvendige, spidsbuede spejl bevaret. Ud for stikket brydes murfladen af et savskifte. Endvidere er det tydeligt, at bygnin-

gen har haft en gavl med syv kamtakker og fem højblændinger over fodliniens bevarede frise, som består af trappeblændinger over savskifte. Af høj blændingerne er de to østligste med spidsbuet stik bevaret, mens de tilsvarende mod vest er skåret ned og forsynet med spærstik ved tagkonstruktionens ændring. Den bredere midterblænding har antagelig været to-delt, muligvis med cirkelblændinger foroven. Bevaret er nu kun den nedre, rektangulære blænding, som indrammer en fladbuet, blændet luge, der mod loftet har faldet stik og åbner sig i en fladbuet niche. Lugen antyder eksistensen af et styrtrumsloft svarende til situationen ved adskillige andre af egnens våbenhuse (sml.

f.eks. Havrebjerg og Gørlev). Både udvendig og indvendig står taggavlens østre kamtakker delvis bevaret. Bygningens mure har udvendig stået blanke, hvilket fremgik af den vestre flankemurs krone, som indtil fjernelsen af det eftermiddelalderlige våbenhus var tilgængelig fra dettes loft.

Selv om *kapellet* ved skibets sydside har mistet de fleste ydre kendetegn, som tjener til en nærmere tidsfæstelse, er der alligevel næppe tvivl om, at det skal henføres til tiden o. 1500 (jfr. *†kalkmalerier*). Det tilhører den særlige kapeltype, som ikke blot åbner sig mod kirkens hovedrum, men tillige er tilgængelig gennem en udvendig dør. Tilbygningen har i øvrigt haft en række skiftende funktioner, hvilket til dels forklarer tabet af oprindelige enkeltheder. Ved midten af 1700'rne benyttedes det således som dåbskapel,¹⁷ hvilket sandsynligvis allerede var tilfældet hundrede år tidligere, da »baptisteriet« 1647 nævnes som lokalisering af et *†epitafium*.²⁵ Det forsvundne epitafium antyder tillige en tradition for begravelse, som begrundet betegnelsen »begravelseskapellet« i 1811.²⁶ Før 1892,¹⁴ da en indretning som ligkapel blev foreslået, var kapellet afskilret fra den øvrige kirke og tjente bl.a. som materialhus. Ved hovedrestaureringen 1925 fjernedes den sekundære skillemur (med »staldvindue« mod skibets mørke vestende), og kapellet inddroges atter i kirkerummet, nu som tilhørerplads, mens der nedenunder indrettedes fyrekælder, hvor der måske tidligere havde eksisteret en gravkrypt.²⁷

Den senmiddelalderlige tilbygning er opført af munkesten i munkeskifte. Ingen oprindelige muråbninger er bevaret, men endnu anes vest for sydgavlens vindue den asymmetrisk placerede dørs vestre vange og ansatsen til spejlets spidsbuede stik. Indtil restaureringen 1925 så man tillige mod det indre en tilmuret, fladbuet åbning, der tolkedes som dørens indvendige niche. Ligeledes bemærkedes indvendig i vestmuren et lille, fladbuet vindue med fals over den sekundære dør, som da gav adgang til materialhuset. Af de eksisterende lysåbninger er østsidens fladbuede, udvendig falsede vindue utvivlsomt ældst, muligvis indsat engang i

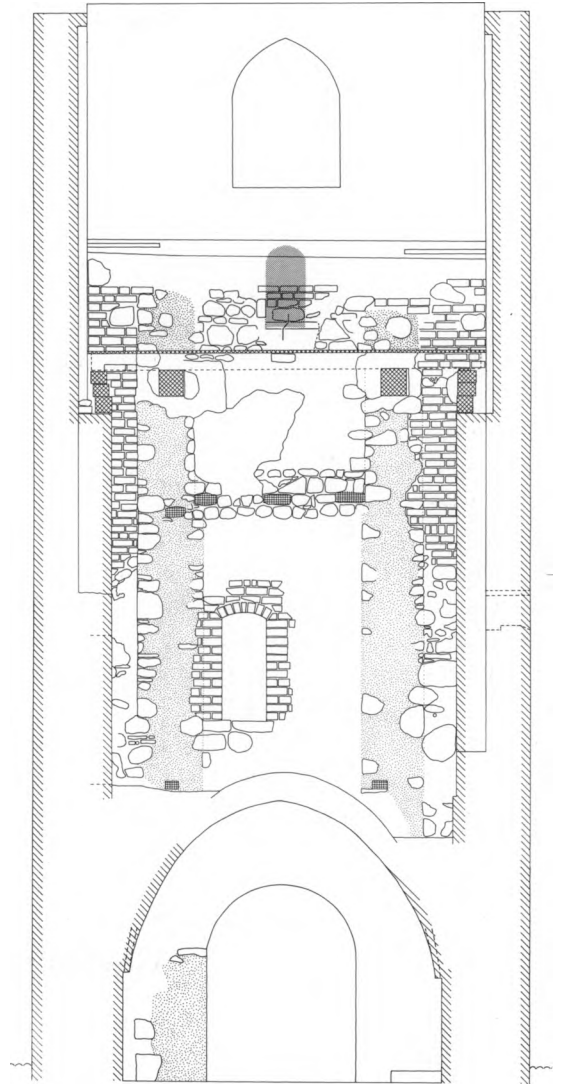
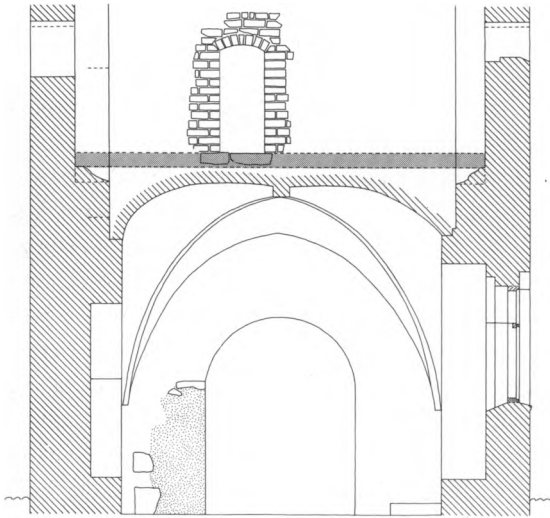
1600'rne. Derimod stammer de to øvrige vinduer fra restaureringen 1925.²⁸ Taggavlen med dens glatte kamme og høj blændinger, afdækket af trappestik, er nyere, af små gule sten og antagelig opsat i 1800'rne.

Rummets indre dækkes fortsat af det oprindelige hvælv, som hviler på forlæg, undtagen mod skibet, hvor der er en spids, halvtstens skjoldbue; ribberne er kvartstens. Flankemurene brydes af spidsbuede spareblændinger, og i sydvæggen har der foruden den allerede omtalte dørniche været en fladbuet blænding, hvis østre vange og dele af stikket anes. Arkaden mod skibet, spidsbuet med false og forskudt mod vest, var bevaret indtil 1925, da den erstattedes af den nuværende, omtrent dobbelt så brede åbning.

Det sengotiske *tårn* er omtrent jævnbredt med skibets indre. Det er hovedsagelig opført af munkesten i munkeskifte over markstenssyld. I murens nedre del veksler teglen med marksten, som muligvis er genanvendt materiale fra det oprindelige tårn. Den smalle, romanske tårnbue er bibeholdt, men det nye tårnrum har samtidigt hvælv, hvilende på forlæg - også mod skibets gavl; ribberne er halvtstens. Væggene brydes af spidsbuede spareblændinger, af hvilke den vestre er højest og indtil ændringerne i 1925 indrammede et vindue, der dog ikke var bevaret i sin oprindelige skikkelse. Ved omdannelsen til våbenhus ind-sattes her i stedet en dør, mens lysåbningen flyttedes til sydsidens blænding.

Adgangen til de øvre stokværk sker gennem et samtidigt trappehus i nord, som har halvtæg over falsgesims. Den fladbuede underdør kronet af højt, spidsbuet spejl og åbner sig til en muret spindel med loft af fladbuede binderstik. Den tilsvarende afdækkede overdør udmunder i et rummeligt mellemstokværk, hvis vægge brydes af dybe spareblændinger med spidsbuet stik af mindre dybde. Den vestre blænding omslutter en nu blændet og udvendig ikke længere synlig åbning af anselige dimensioner, der mod mellemstokværket står spidsbuet og falset. Derimod er flankemurens små fladbuede glugger - to i syd og en i nord - fortsat i brug.

Fig. 8-9. Tværsnit i tårn. 8. Udsnit med angivelse af gulvbjælker i mellemstokværket (s. 1159). 9. Snit ved østvæggen med rester af oprindeligt romansk (†)tårn, sml. fig. 5 (s. 1155). 1:100. Målt og tegnet af Torben Hjelm 1983-84. - *Cross-sections of the tower. 8. Detail with indication of the second storey's floor beams. 9. Section at the east wall with remains of a former Romanesque (†)tower, cf. fig. 5.*

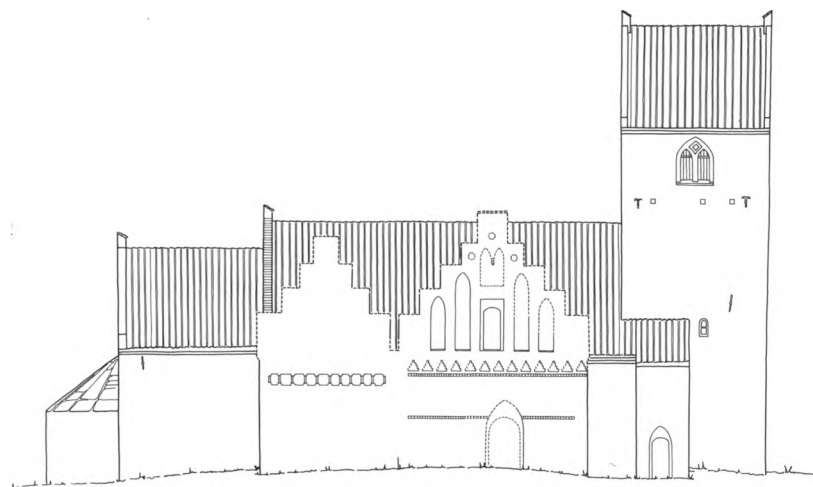

Antagelig har rummet, svarende til tårnene i Gierslev og Gørlev, haft et gulvlag, hvis bjælker i så fald hvilede på spareblændingernes bund (jfr. fig. 8). Forbindelsen fra mellemstokværket til skibets loft sker gennem en fladbuet dør, opmuret af munkesten på samme sted som det romanske tårns loftspassage (jfr. fig. 5). Mod skibets loft åbner døren sig i en bredere niche, hvor stablerne til den forsvundne dørfløj er bevaret.

Klokkestokværket har glamhuller mod alle verdenshjørner, udformet som spidsbuede tvillingåbninger, der både ud- og indvendig er

samlet i en spidsbuet blænding og i øvrigt kronet af toprude i sviklerne. Flankemurene har falsgesims, mens der mod øst og mod vest er glatte taggavle, som er helt ommuret, formentlig i 1800'rne. Såvel i de fornyede gavle som i det oprindelige murværk over og under glamhullerne ses rækker af store, gennemløbende bomhuller, beregnet til udgrigning af stilladser i forbindelse med reparation og vedligeholdelsesarbejder; samme funktion betinger gavlenes fladbuede »kalkeluge« under toptinden.

Den østlige del af det store nordkapel er oprindeligt bygget som et selvstændigt kapel ved

siden af det middelalderlige våbenhus og stammer i denne skikkelse formentlig fra tiden o. 1575-1625. Endnu nogen tid efter sammen-smeltningen af de to tilbygninger (se nedenfor) fremtrådte kirken fra nord (jfr. fig. 10) som en slående parallel til den endnu i Gørlev bevarede situation (s. 1188, fig. 9).²⁹ Dette renæssancekapel, hvis oprindelige bestemmelse er ukendt lige såvel som rummets forbindelsesvej til den øvrige kirke, er opført af store, røde mursten, lagt i krydsskifte over en fremspringende markstenssyld. Ifølge præsteindberetningen 1755¹⁷ stammede materialerne fra den nedrevne kirkelade. Det bevarede østvindue er kurvehanksbuet og falset både ud- og indvendigt, hvilket dog delvis sløres af en udmuring i forbindelse med indsættelsen af en mindre træramme ved kirkens restaurering i 1800'rne. Østmuren krones af en gesims, sammensat af fremspringende savskifte under glat skifte. Selve den glatte taggavl, som er delvis bevaret, har haft kamtakker (jfr. fig. 7, 10), hvilket især er tydeligt fra loftet. Den mest bemærkelsesværdige detalje i kapellets eksteriør udgøres imidlertid af to vandrette blændingsbånd, som brydes af henholdsvis 12 (nord) og 13 (øst) små søjlestave, hvis »baser og kapitæler« udgøres af kopper med afrundet kant. Vandrette blændingsbånd er hyppigt forekommende i sengotiske facadekompositioner, men den særlige ud-

formning med dværgsøjler leder mest af alt tanken mod en velkendt detalje i vor ældste teglstensarkitektur, benyttet i bl.a. klosterkirkerne i Sorø og Ringsted.³⁰

Kirkens nordre tilbygninger omtales tidligst i forbindelse med en række reparationsarbejder i 1660'ernes anden halvdel. Heraf synes det at fremgå, at det senmiddelalderlige våbenhus og renæssancekapellet nu var smeltet sammen til et *dobbeltkapel*, og adgangen derfor forlagt til et nyt våbenhus i hjørnet mellem det middelalderlige og tårnet (se nedenfor). Den omstændighed at blytækkeren 1666-67¹⁵ fik betaling for renden mellem det »gamle« og det »nye« kapel såvel som for taget på det nye kapels vestre side viser, at bygningerne i det ydre stadig fremtrådte med selvstændige saddeltage bag de kamtakkede gavle. Dog har ændringerne i funktion og rumlig disposition nødvendiggjort indsættelsen af nye lysåbninger. Således fik nordsiden af det nye dobbeltkapel to vinduer, som er regelmæssigt distribueret i forhold til det bagvedliggende rum. Af disse er det østlige, som sidder asymmetrisk i renæssancekapellets murværk, et fladbuget falset vindue, hvis ydre false er forhugget og udmuret ved indsætning af den nuværende træramme. Det vestlige vindue, som har borttaget dele af den oprindelige dør, der blændedes i forbindelse med opførelsen af det nye våbenhus, er fladbuget med

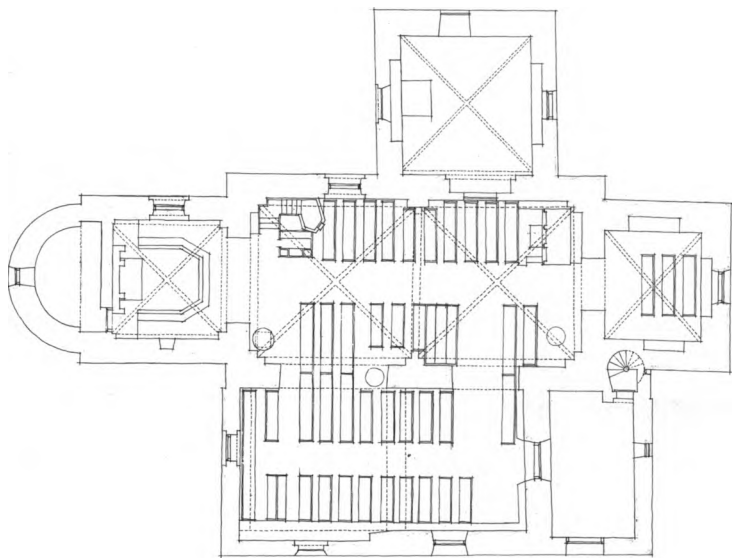
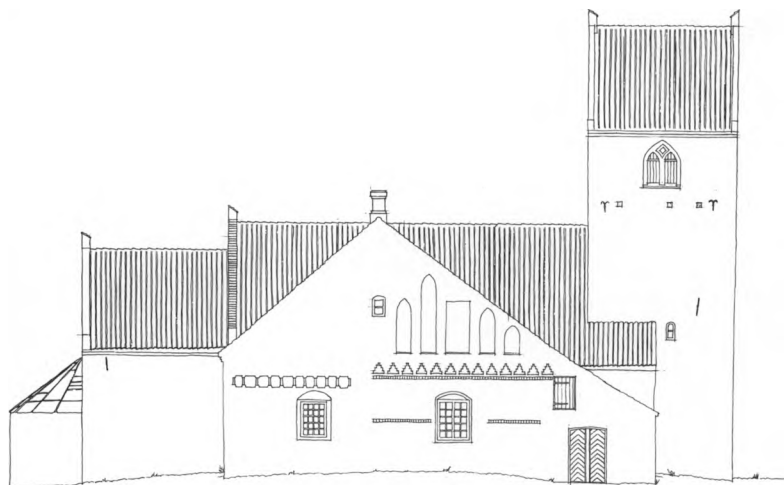

Fig. 10-12. Plan og facade mod nord. 1:300.

10. Det senmiddelalderlige våbenhus og renæssancekapellet før sammensmeltningen til dobbeltkapel og etableringen af nyt tvåbenhus i nordvesthjørnet. Rekonstruktionsforslag ved HJ, tegnet 1984 af Marianne Nielsen med udgangspunkt i fig. 11. 11-12. Facade og plan målt og tegnet af Gunnar Dalsgård 1924. Kunstkademiets bibliotek. - *Plan and elevations to the north. 1:300. 10. Late medieval porch and Renaissance chapel before being transformed into a double chapel and the erection of a new tvåbenhus in the north-west corner. 11-12. Elevation and plan 1924.*

smigede vanger og i nuværende skikkelse antagelig samtidig med vinduesrammen her og i det østre vindue.

De mest gennemgribende forandringer må imidlertid være sket i det indre. Her er det middelalderlige våbenhus' østmur fjernet, og de to tilbygninger har faet fælles bjælkeloft samt hver sin kurvehanksbuede arkade mod skibet.³¹ Hvordan man i enkeltheder har gennemført disse ændringer lader sig ikke afgøre uden en afklædning af murværket; men det synes, som om den oprindelige loftshøjde i renæssanceka-

pellet er blevet hævet. Tidligst i forbindelse med den rumlige integrering, er der anlagt vægbænke langs nord- og vestsiden af kapellet.

Hvornår man besluttede at lægge nordsidens tilbygninger under fælles saddeltag vides ikke; men sandsynligvis er det sket inden 1755,¹⁷ da »den nordre tilbygning« omtales som en helhed i modsætning til sondringen mellem de enkelte kapeller i 1660'ernes regnskaber. Under alle omstændigheder må ændringen være dikteret af et ønske om at undgå tilbagevendende reparationer af kamtakker og skotrenden mel-

lem kapeltagene. I praksis har man dels udmuret, dels fjernet de gamle kamtakker for at skabe en ny gavl til det store skæve saddeltag (jfr. fig. 11). Fra loftsrummet, som belyses gennem et lille fladbuet vindue, ses, at man hovedsagelig har benyttet store, genanvendte? sten, lagt i uregelmæssig skiftegang.

Det eftermiddalalderlige *tvåbenhus* (jfr. fig. 11), som formentlig er tilføjet engang i 1600'ernes første halvdel, kendes gennem beskrivelser og opmåling forud for nedrivningen 1925. Det fremstod på daværende tidspunkt som en halvtagsbygning, hovedsagelig opført af marksten. Kamtakkerne, som repareredes 1665,¹⁵ var formentlig fjernet allerede før midten af 1700'erne (jfr. ovenfor). Herefter fremtrådte bygningen ganske simpel med rundbuet dør og firkantet loftsluge i gavlen (fig. 29). Senere, formentlig o. 1891,¹⁴ øgedes døren i bredden og fik svagt fladbuet afdækning, ligesom der indsattes et lille firkantet trævindue i øst. I denne skikkelse og med fladt gipset træloft i det indre stod våbenhuset frem til nedrivningen. Som type var det i slægt med en række senmiddelalderlige sakristier,³² mens den nærmeste parallel med hensyn til placering og funktion synes at være Sæby kirkes våbenhus (s. 902).

Eftermiddalalderlige ændringer og reparationer. Indretningen af *sakristi* i apsiden kan være sket 1594, da den nuværende altertavle opstilledes. Det lille rum, hvortil kendes enkelte paralleler,³³ omtales først 1665,¹⁵ da »sakristitaget« repareredes. 1755 benyttedes det til »konvent« for herredets præster på grund af kirkens centrale beliggenhed.¹⁷

Det fladbuede, tilgitrede østvindue må antages at være samtidig med omdannelsen, der tillige indebar opførelsen af en spærremur ved tribunbuens forkant. Muren er af store sten og har mod nord en retkantet dør, som repræsenterer en ombygning af den oprindelige, hvis *†fløj* (s.d.) antagelig var samtidig med altertavlen.

Indretningen af sakristiet synes at have foranlediget en *ombygning af korhvælvet*, hvis østkappe hviler på spærremuren og i øvrigt af hensyn til altertavlen er højere end de øvrige.

Bortset fra resterne af middelalderhvælvets sydøstre hjørnepille og ribbe hviler det nye hvælv på kvadratiske hjørnepiller med kragbånd, der er afrundet på undersiden. Skjoldbuerne er rundbuede og halvtstens i lighed med ribberne.

Til ændringerne i de første århundreder efter Reformationen skal foruden sådanne som allerede er anført under de enkelte tilbygninger formentlig regnes indsættelsen af store, fælsede *vinduer* på korets og skibets sydside. Buernes runde afdækning synes dog regulariseret o. 1888.¹⁴ Også det fladbuede, oprindelig både ud- og indvendigt fælsede østvindue i sydkapellet er formentlig indsat engang i løbet af disse århundreder.

1815,²⁶ 1831 og 1843³⁴ gennemførtes *hovedreparationer*, hvis omfang imidlertid ikke er nærmere specificeret; sidstnævnte siges blot at være »udført med megen smag og betydelig bekostning«. Kirkens spidsbuede, sprossedelte trævinduer repræsenterer en type, som har nydt en vis udbredelse i tiden o. 1850, og skal derfor utvivlsomt henføres til restaureringen 1843. Også fornyelsen af korets, sydkapellets og tårnets taggavle hører til en restaurering i 1800'erne; således ønskedes den østre tårngavl i 1881¹⁴ udhugget fra bjælkelaget og ommuret med »1 stens mur«, ligesom der indsattes nye lemme (kalkelugerne?). Den ovenfor nævnte regularisering af korets og skibets sydvinduer i 1888¹⁴ er endnu et eksempel på de restaureringsarbejder i 1800'ernes sidste halvdel, der også omfattede genopmuring af korbuens forhuggede vanger 1889.¹⁴

I vort århundrede har kirken undergået nye restaureringer, af hvilke den i 1925 gennemførte (arkitekt Knud Larsen, Slagelse) var den mest omfattende.³⁶ Som nævnt under beskrivelsen af de enkelte afsnit blev nordsidens våbenhus nu sløjfet og indgangen forlagt til tårnrummet. Endvidere retableredes sydkapellet, der fik en bred, fælsede arkade mod skibet, og endelig anlagdes fyrrkælder under samme tilbygning. - 1965 restaureredes kirken atter (arkitekt Rolf Graae), ved hvilken lejlighed den i 1925 delvis udmurede tårnbue fremdroges, og

Fig. 13. Indre, set mod øst. NE fot. 1979. - Interior to the east.

senest 1982-83 er tårnets murværk stabiliseret, tagværkerne istandsat og nye vingetegl lagt på tagfladerne (arkitekt Preben Thorsen).

Tagværker. Koret har bevaret et noget fornyet tagværk af eg med dobbelt lag hanebånd og lodrette spærstivere, kæmmet ned over spærskoen. I skibet er ligeledes middelalderligt tagværk, muligvis samtidigt med hvælvslagningen og udformet som en dragerstol med dobbelt lag hanebånd og spærstivere, kæmmet ned over spærskoen. Sydkapellet har nyere fyrretræstagværk, hvis enkelte lag hanebånd imidlertid er gamle egespær (med udstemninger til dobbelt lag hanebånd), som kan hidrøre fra en af kirkens nordre tilbygninger. Det store nordkapel har nu en dragerstol af fyr, men ældre spærstivere og -sko er til dels bevaret ved flan-

kemurene. Tårnet har nyere tagværk af fyr.

Kirkens *†blytage* omtales tidligst 1632,³⁷ da Laurids blytækker, Roskilde, modtog 54 dl. I 1660'erne¹⁵ foretoges nye reparationer af blybeklædningen, som dog ikke dækkede dobbeltkapellets vestre del — »det gamle nordre kapel« - der havde tagsten. 1755¹⁷ stod også tårnet teglhængt, mens »hovedkirken« og søndre kapel havde blytag, bekostet af den tidligere kirkejer, Jacob Lerche (†1721). »Hovedkirken« omfattede næppe nordkapellet, der på dette tidspunkt havde fået sit store saddeltag. 1809 havde dette afsnit under alle omstændigheder stentag, og det hullede blytag omtales senest 1813.²⁶ 1862¹⁴ siges kirken at have tegltage overalt, hvilket dog næppe gjaldt apsiden, hvis beklædning af zink, 1939 afløstes af kobberplader.¹⁴

Fig. 14. S. Katarina. †Kalkmaleri fra o. 1500 på undersiden af den oprindelige arkade mellem sydkapellet og skibet (s. 1164). Poul Nørlund fot. 1922. - *St. Catherine. †Wall-painting c. 1500 on the soffit of the original arch between the chapel to the south and the nave.*

Kirken står i dag hvidkalket og hængt med tage af røde vingetegl (1983) bortset fra apsiden. Gulvet i sakristiet er af gullig-røde mursten, lagt på fladen uden fuge. Korgulvet, der hævedes ved restaureringen 1925 har almindelige gule sten på fladen med fuge. Skibets midtergang er af store Ølandsfliser, der nærmest koret flankeres af gule sten på fladen uden fuge, mens der i stolestaderne er bræddegulv. Kapellerne har ligeledes bræddegulve, og for det nor-

dres vedkommende er der gipset loft. Tårnrummet har Ølandsfliser, som hidrører fra en restaurering af dette indgangsrum o. 1942 (arkitekt Jørgen Adler-Nissen).

Opvarmning. 1875 besluttedes at opsætte en kakkelovn vestligst i den østre arkade mellem skib og nordkapel. Før 1924 (jfr. fig. 12) var den suppleret med endnu en ovn i skibets nordvestre hjørne. Ved restaureringen 1925 installeredes et vandopvarmet anlæg med fyrcælder under sydkapellet.

†*Kalkmaleri er.* I 1900 fandt Eigil Rothe spor af en kalkmaleriudsmykning i sydkapellet, der på daværende tidspunkt var afskilret som materialhus m.m. På Nationalmuseets foranledning gennemførtes derfor året efter en prøveafdækning »overalt i Kirken«; men alt hvad Rothe konstaterede ved denne lejlighed var usammenhængende farvespor på skibets nordvæg foruden en række sortmalede indskrifter på korets nordvæg, som han imidlertid ikke formåede at læse. De fremdragne malerispor anbefalede derfor til overhvidtning; men fragmenterne i sydkapellet stod dog fremme, indtil de forsvandt ved restaureringen 1925.

1) O. 1500 synes sydkapellet at være blevet forsynet med en udsmykning, hvis bedst bevarede del var en fremstilling af S. Katarina stående med sværd og bog på den østre underside af arkaden mod skibet. Et fotografi (fig. 14) af denne helgenskikkelse viser karakteristika, hvis nærmeste parallel synes at være malerierne i Gislinge (s. 568f.). Herudover omtales ingen yderligere figurer, blot spor af en omløbende dragning.

2) Indskrifterne på korets nordvæg synes ifølge Rothes fotografi at hidrøre fra flere perioder, omfattende såvel kraftige minuskler som en eftermiddelalderlig frakturlignende skrift.

INVENTAR

Oversigt. Kirken, der i dag virker fattig på gammelt inventar, har ejt betydelige stykker. Bevaret, men stærkt ophugget er den romanske granitfont, hvortil hører et dåbsfad af tin fra midten eller sidste halvdel af 1700'rne. Bemærkelsesværdig er især alterkalken fra o. 1325, hvis apostelrelieffer på foden er støbt i

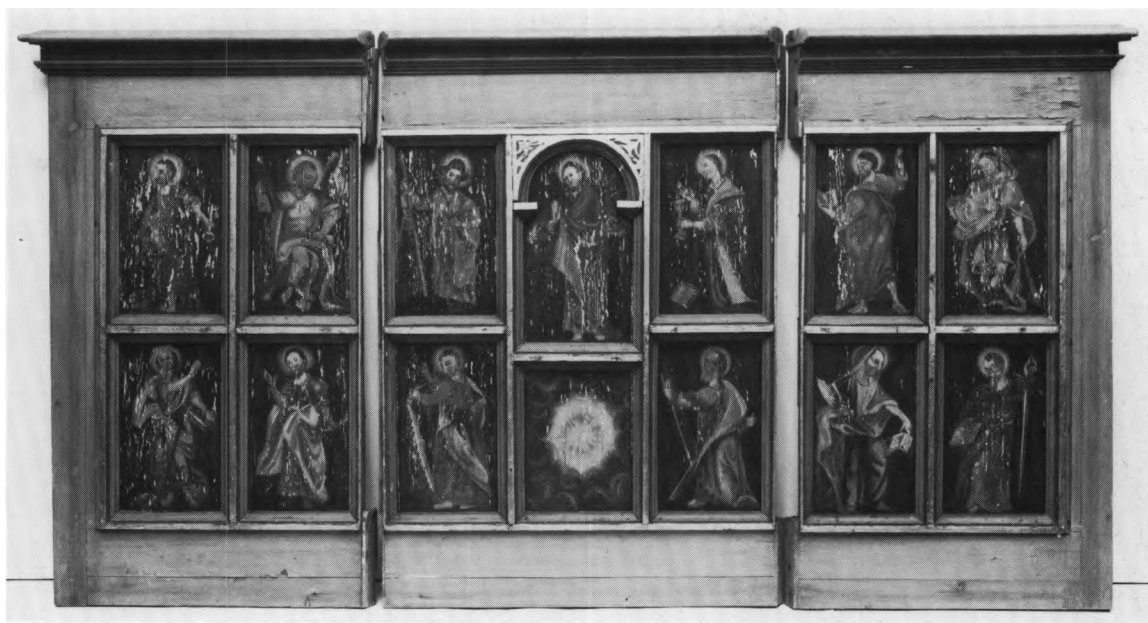

Fig. 15. Alterbordsforside fra 1600'ernes begyndelse med malede fremstillinger af Frelseren omgivet af de 12 apostle (S. 1165). NE fot. 1984. - Altar frontal from the beginning of the seventeenth century with paintings of the twelve apostles flanking Christ.

samme matricer som Undløsekalkens. Af altertavlen er kun storstykket i behold med malet årstal 1594 samt præstens initialer og våben, som også sås på en forsvunden dør ind til sakristiet og på et ligeledes tabtgået skab, som stod derinde. Et epitafium over samme præst, der døde 1599, var opsat i søndre tilbygning. Disse oplysninger stammer fra pastor Reenberges udførlige indberetning 1755. Han nævner også prædikestolen, hvis malede årstal 1605 fremdroges 1929, og en sekskantet døbefont af træ; fire evangelistfigurer hører muligvis til den. Stagerne på alterbordet og sygesættet er skænket i begyndelsen af 1700'erne af Jacob Lerche til Kragerupgård og hustru, Kirsten Rømer.

Alterbord, fra 1925, af munkesten, ca. 165x110 cm og 95,5 cm højt. Det afløste et tilsvarende middelalderligt *alterbord*, som i sydsiden havde en næsten kvadratisk *niche*, 24x23 cm og 28 cm dyb. I oversiden var en *helgengrav*. 1809 indsendtes til Nationalmuseet en *relikvie*, der sammen med en pergamentseddel var indsvøbt i et stykke meget fint linned og lagt i *relikviegemme* af bly (inv. nr. 299).

Alterbordsforside (fig. 15), fra 1600'ernes begyndelse, af fyr, 120x183 cm, med malerier af

Frelseren omgivet af 12 apostle, i felter indrammet af profillister (de tynde kvartrundstave udenom er nyere). Det lodrette rammetræ i siderne, det nederste vandrette og kronlisten øverst er senere tilføjelser. I midtpartiet foroven er fremstillet en arkade med fladsnit i sviklerne. Inden for rammen står Frelseren med højre hånd løftet velsignende og Verdenskuglen i venstre; i feltet under ham ses sol i strålekranse. Rækkefølgen af apostlene er, begyndende foroven til venstre: Peter med nøgle i venstre hånd og lukket bog i højre, Andreas med korset bagved sig, og Jakob iklædt pilgrimsdragt, med vandringsstav og taske i højre hånd, åben bog i venstre. Ved Frelserens venstre side ses Johannes med kalk i venstre hånd, bogen er faldet ned, men synes ikke at ligge på underlaget, dernæst Tomas med lanse i højre hånd og åben bog i venstre og længst til højre Jakob den yngre med åben bog i højre hånd og kølle i venstre. Felterne i nederste række rummer Filip med latinsk kors i højre hånd og bog i venstre, Bartolomæus, som løfter højre hånd og holder kniven i venstre, samt Simon med

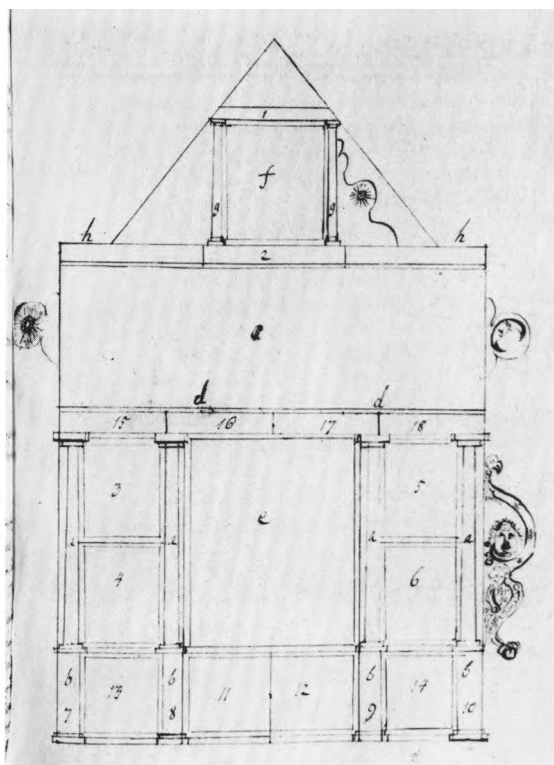

Fig. 16. Tegning af altertavlen som den så ud 1755. Vedr. forklaring af numrene, se teksten s. 1166. Tavlen nuværende, reducerede form gengives fig. 17. — *Drawing of the altar-piece as it appeared in 1755.*

saven foran sig. Judas Taddæus med nedadvendt kors, Mattias med økse i højre hånd og åben bog i venstre og til sidst Paulus med bog i højre hånd og sværd i venstre. Billederne synes udført efter forlæg af Hieronymus Wierix (1553-1619), dog uden de indrammende søjler, Johannes uden ørnen og Paulus fremstillet spejlvendt.³⁸

Panelet har to stafferingslag bortset fra billedfelterne, hvor originallaget kun er partielt opmålet. Den oprindelige staffering er anlagt på kridtgrund. Baggrunden er sort, farverne i øvrigt stærkt rød, blegrød, gul, afbleget blå og grøn. Glorierne er gule, og apostlene har røde kinder og mørkere eller lysere brunt hår. Rammeværket er gult med randdekoration i en rød farve, profillisterne røde, gule og grønne.

Den sekundære staffering, for en del anlagt

på kridtgrund, er i store træk en gentagelse af den oprindelige, bortset fra gulfarvet aluminium og lys træimitation brugt på steder, hvor der var et gult farvelag.

Det fremgår af ældre fotografier, at panelet sad på oprindelig plads indtil restaureringen 1925, da det brutalt blev savet igennem to steder for at tilpasses en placering i skibets sydøsthjørne, hvor døbefonten ved samme lejlighed blev opstillet. Ved istandsættelsen i 1960'erne fjernedes det herfra og er i øjeblikket på Nationalmuseets konserveringsanstalt.

†Alterklæde, i inventarierne 1647 og 1664 kaldt gammelt, af brunt damask.³⁹ I 1831³⁴ udskiftedes alterklædet, der var slidt og falmet.

†Alterdug. 1664¹⁵ anskaffedes en ny alterdug, og 1810 noterede synet, at alterdugen fra 1667²⁶ var revet i pjalter.

Af altertavlen (fig. 17), som præsten Mads Sørensen 1594 lod gøre, er kun bevaret postament og storstykke. Den tilhører en gruppe bestående af bl.a. Havrebjerg og Gierslev (se nærmere herom s. 1099). Ingen af disse har bevaret oprindelig form, men tavlen i Finderup er den bedst belyste, idet kirkens præst, Chr. Renberg, i sin indberetning 1755¹⁷ omhyggeligt har tegnet og beskrevet dens daværende tilsyneladende oprindelige udseende (fig. 16), som er i overensstemmelse med de bevarede dele.

Det var en baldakintavle, hvis storstykke deles af fire søjler med værkstedets karakteristiske englehoved i prydbælterne og frugtbundet på skafterne (jfr. a på fig. 16, hvortil bogstaverne i parentes i den følgende beskrivelse henviser), sml. også prædikestolen. Søjlerne hviler på glatte postamentfremspring (b). Feltet mellem de to midterste indrammes af profilliste med æggestav. På gesimsens kronliste stod over de to midterste søjler et par basunblæsende engle (d).⁴⁰ Over gesimsen hvælvede baldakinen sig (c), til siderne vinger med sol og måne, som er angivet på tegningen;⁴¹ storstykkets sidevinger ser ud til at have været næsten identiske med Havrebjergs. Tavlen kronedes af et topstykke indrammet af små pilastre eller søjler (g) og med vinger i formen svarende til Gierslevs. På baldakinens hjørner var anbragt reliefskårne

Fig. 17. Altertavle med malet årstal 1594, sml. fig. 16 (s. 1166). NE fot. 1979. - Altar-piece with painted date 1594, cf. fig. 16.

våbener, »på højre side« Rigsvåbenet, »på venstre« Brahes (h). Pastor Reenberg har ikke markeret felternes indramning, som for midtfeltets vedkommende udmærker sig ved foroven at have tre bueslag med nedhængende englehoveder. I sidefelterne er der arkader med omløbende ramme og roset i sviklerne.

Tavlen står i hovedsagen med oprindelig staffering fremdraget o. 1910 (1907?).⁴² Storstykket har hvide søjler med forgyldte frugtklaser og englehoveder, prydbælterne blå bund. Felterne bag søjlerne er rødbrune ligesom postamentfremspringenes nord- og sydside, maleriernes indrammende profillister røde og gyldne; sviklerne på sidefelternes billeder fremtræder sorte.

Ved kirkens istandsættelse o. 1925 afdække-

des maleriene, som synes at have været udsat for en ret hård opmaling. Iorstykket Opstandelsen (e), i sidefelterne de fire evangelisttegn (3-6), alle malet på træ. Opstandelsesbilledet, ca. 105x95 cm, viser Kristus stående i skykrans ved kistens forreste hjørne omgivet af bevæbnede krigere. Farverne er flere grå nuancer, i krigernes dragter desuden rødt, gult og lidt blegrødt, som også er brugt til sejrspanen. Bag den Opstandne dominerer rødt og gyldent. Sidefelternes evangelistsymboler er afbildet i arkadefelter, i hvis bund den pågældendes navn er malet med gyldne versaler på sort baggrund, mod nord: »Sanctvs Matthevs« og »Sanctvs Lvcas«, mod syd: »Sanctvs Marcvs« og »Sanctvs Iohannes«.⁴³ Målene er 47x30 cm. Brunrøde, afdæmpede farver er dominerende,

dog er evangelistsymbolernes vinger blågrå. Postamentfelternes indskrifter med forgyldt fraktur på sort bund stammer fra 1800'rne. De gengiver Matt. 11,28, Joh. 11,25 og mod syd Åb. 2,10. 1755 citeredes på latin Joh. 3,16 (Således elskede Gud verden ...) mod nord (13) og Joh. 11,25-26 (Jeg er Opstandelsen og livet ...) mod syd (14). Midtfeltet var tvedelt og oplyste:

»I Octobri monet, som vi monne skrifue
MD4 og halfemsenstiffue
blef opsat denne tafle med ære
at den skal til Guds tieniste være« (11)

»Som er et herligt ornament
Paa Christi Opstandelse er det kient
og hvorledes hand monne opfare
over alle Himle med Engleskare« (12).

Den sidste del af indskriften refererer til opstandelsesbilledet i storstykket ovenover.

Indskrifterne på postamentfremspringene under storstykkets søjler svarer til gengivelsen 1755; på det nordligste ses under »Inri« et kronet skjold, hvori kronet Jesumonogram, og under skjoldet: »O, homo, qvantvm propter te passvs sv(m) ab origine mvndi Ao 5556« (7) (Oh du menneske! hvor har jeg lidt meget for din skyld siden Verdens tilblivelse år 5556), på andet fremspring fra nord står: »Christianvs 4 rex daniæ« over kronet skjold hvori »C4« og under skjoldet kongens valgsprog: »Die Gottseligke(i)t machet veste Reiche« (8). På tredje fremspring er malet et Brahe-våben og »Sten Brahe til Knudstorp« (9) og på det sydligste: »Petrvs Iohan(n)es Winstrvpivs theolog(iæ) doc(tor)«, derunder hans våben og »Episcopvs Roschildensis« (10). Indskriften på andet og fjerde fremspring var også 1755 malet på tavlen i Solbjerg (s. 1079). Endelig læses på sydsiden: »Anno d(omi)ni 1594 d(ominvs) Matthias Severinvs F(indervp) pastor hvivs loci hane tabulam ædificari fecit« (år 1594 lod Mads Sørensen, præst her på stedet, denne tavle gøre). Årstallet flankerer præstens våben. Denne sidste oplysning er ikke medtaget i pastor Reenbergs i øvrigt meget detaljerede beskrivelse 1755. Men

Fig. 18. Alterkalk fra o. 1325 (s. 1169). NE fot. 1979. - *Altar chalice c. 1325.*

i overensstemmelse med den er gesimsfrisens indskrift, som er opdelt i fire felter adskilt af englehoveder:

»O Menneske du haffuer vel hørt
Hvad pine oc død mig er giort
Som jeg for synden haffuer born
at du skalt icke bliffue forlorit
Men er opstanden fraa de døde
Dieffuelens rige at nederbryde
Och farer til min fader hen
paa domedag ieg kom(m)er igen«.

I det forsvundne topstykke sad et *†maleri*, der forestillede Himmelfarten (f);¹⁷ indskriften i friserne under og over billedet kunne ikke læses 1755 (1-2).

Tavlen er fastgjort til tre bjælkeender indmuret i østvæggen; en fjerde er sikkert fjernet i

forbindelse med indsætning af den nuværende dør til sakristiet. Tilsvarende opstilling ses i Havrebjerg.

Storstykkets tidligere *maleri* fra 1888,¹⁴ der forestiller Vandringen til Emmaus, er en kopi efter A. Dorphs billede fra 1878. Det er malet med olie på lærred, 120x110 cm. Farverne er mørke; det lyseste er den grå himmel. I øvrigt er farveholdningen blygrå med en enkelt mørk rød kappe. Billedrammen har afrundede hjørner foroven. Hænger nu i enkel forgyldt ramme, antagelig fra 1952,¹⁴ på nordkapellets nordvæg.

Altersølv. Kalk (fig. 18), fra o. 1325, 22 cm høj. Den cirkulære fod har fodplade og standkant med gennembrudt firpasmønster. Langs fodens rand er graveret en rammelinje, der brydes af seks tæstillede ovaler omgivet af tilsvarende bånd forsynet med prikker.⁴⁴ Ovalernes bund er krydsskraveret; herpå er fæstnet støbte relieffer (fig. 19) af: 1) Frelseren med højre hånd løftet velsignende og venstre holdende bog, 2) Johannes med kalk, 3) Jakob med hat og pilgrimsstav, 4) Andreas med kors (fig. 20), 5) Paulus med sværd og 6) Peter med nøgle. Figurerne sidder på en bänk, har glorie bag hovedet

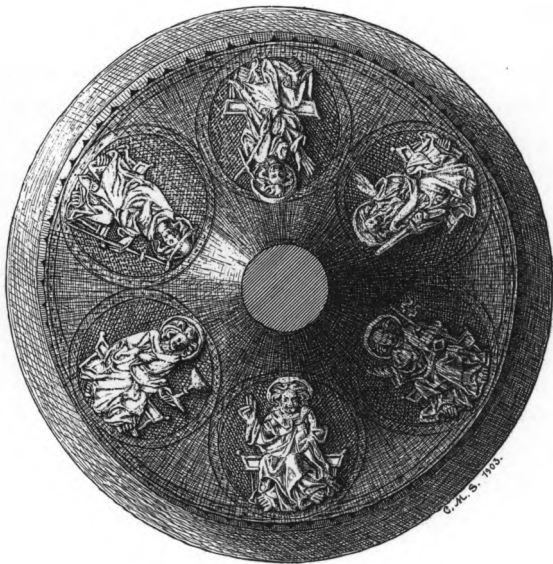

Fig. 19. Alterkalkens fod, sml. fig. 18 (s. 1169). Tegning af C. M. Smidt, i NM2. - The foot of the altar chalice, cf. fig. 18.

Fig. 20. Detalje af alterkalk fra o. 1325. Relief forestillende Andreas, sml. fig. 18 (s. 1169). NE fot. 1979. - Relief showing St. Andrew, cf. fig. 18.

og er ikklædt lange, folderige dragter. Ved overgangen til det høje, cylinderformede skaft er indskudt et fladt led. Skaftet deles på midten af flad knop, som har seks cirkulære fremspring med firpas hvori graverede majuskler: »Ihesvs« (det ene s fornyet). Imellem fremspringene sidder mindre, bærlignende vindrueklase.⁴⁵ På knoppens over- og underside trekantede felter med graveret blad. Bægeret er i nyeste tid blevet forsynet med fast indsats.

Mesteren for dette fornemme stykke guldsmedearbejde er ukendt, men det kan sammenstilles med Undløse kirkes alterkalk,⁴⁶ hvis form ganske vist afviger fra Finderups ved at foden er sekssidet og ikke cirkulær. Fælles for de to er imidlertid knoppens bærlignende drueklaser mellem bosserne og ikke mindst fodens støbte relieffer. De seks apostelfremstillinger stemmer så nøje overens på de to kalke, at de må anses for at være støbt i samme form (matrice). Hertil kan føjes to relieffer med Jakob og Johannes på Strø kirkes alterkalk.⁴⁷ I de skandinaviske lande er fundet flere matricer, f.eks. i Finland, tæt ved Åbo, en fragmentarisk matrice, der viser to runde medaljoner med scener af Kristi lidelseshistorie.⁴⁸

Oblatæske, fra 1842, omgjort af en ældre, jfr. indskriften på låget. Den cylinderformede beholder, 10 cm i tv., er loddet på tallerken,

Fig. 21. Sygesæt skænket 1708 af Jacob Lerche og Kirsten Rømer, hvis våbener er graveret på bægeret (s. 1170). NE fot. 1979. - *Communion set for sick visiting donated by Jacob Lerche and Kirsten Rømer, whose coats of arms are engraved on the chalice.*

tvm. 15 cm. Låget, hvis side har samme højde som cylinderen, nemlig 5 cm, er glat med spinkel graveret bort i kanten. På oversiden graveret versalindskrift: »Skienket til Finderup Kirke af Christian Tausen 1668«. Præsteindberetningen 1755¹⁷ nævner ingen oblatæske, men en sølvkande skænket samme år af ovennævnte giver (se †alterkande), hvilket kunne føre til den antagelse, at kanden er omgjort til den eksisterende oblatæske. Under bunden fire stempler: mestermærke COM i oval for Christian Olsen Møller (Bøje 990), Københavnsmærke (18)42, guardeinmærke for Reimer Hinnerup og månedsmærke løven.

Alterkande, o. 1970, 19 cm høj, glat med Jesumonogram i relief på låget.

Fig. 22. Stempel under sygedisk skænket 1708, sml. fig. 21 (s. 1171). NE fot. 1979. - *Mark on the bottom of the visiting paten donated in 1708.*

†Alterkander. 1) Inventarierne 1647 og 1668 nævner en tinflaske på en pot.³⁹ 2) 1755 omtales en lille sølvkande på fire pægle med graving på låget: »Severin: Iensen: Lolk: Maren Wilmsd(atter) 1655«. ¹⁷ På siden var graveret et dødningehoved, hvoromkring: »Martha Helgonis Hagedorn« og derudenom »Severinus Severini Hofmannus« og atter uden om dette »Durum Patientia Frango« (Med tålmod jeg hårdheden bryder); yderst var en krans. Nedenunder stod: »Denne Sølfkande haffver Doctor Christian Tausan Superintendent offver Stavanger Stift i Norge foræret til en Christelig Brug paa Altaret udi Finderup Kircke imod sin S (alig) Søn Frantz Tausans Begræffvelse Sted, som døde hos sin Farbroder H(r) Hans Tausan Sognepræst til Finderup, og udi bemelte Kirke blef begræffven den ... Anno 1668«. 3) Anskaffet efter synets henstilling 1923, af porcelæn. 4) 1943 anbefalede synet, at kanden, der var skænket af etatsrådinde Petersen, blev omstøbt, så at den fik en mere kirkelig stil.

Ske, 1924, med mestermærke for K. C. Hermann,⁴⁹ Københavnsmærke (19)24 og guardeinmærke for Christian F. Heise.

Sygesæt (fig. 21), bestående af kalk og disk skænket 1708, desuden en oblatæske fra 1901

og nyere vinflaske af glas. Den 13,5 cm høje kalk er af vanlig barokform med sekstunget fod og fodplade, profilering ved overgangen til det korte, cylinderformede skaft, der brydes af oval knop med seks runde tunger på over- og undersiden. Bægeret har en graveret linje under den forgyldte mundingsrand og våbener samt initialer »IL: KR« for Jacob Lerche og Kirsten Rømer (sml. alterstager); derunder årstallet 1708. Under fodpladen fire stempler: mester-mærke NI over 170? for Niels Joensen (Bøje s. 59), Københavns mærke 1702(?), guardein-mærke for Conrad Ludolf og månedsmærke jomfruen.

Disken er 10 cm i tv. og har på fanen samme graverede våbener som kalken. Under bunden eet stempel IB over (17)07 (fig. 22).

En *†sølvflaske*, der kunne gå ned i kalkens bæger nævnes 1755 sammen med en lille æske til oblater indrettet i låget. Sættet opbevarede i *†futtel*.¹⁷ Inventariet 1664 - men ikke det 1647 - opregner en lille *†sølvkalk* og disk.³⁹

Alterstager, fra 1708, 41 cm høje, identiske med stagerne i Ørslev (s. 1060, fig. 15) og ligeledes skænket 1708 af Kragerupgårds ejer Jacob Lerche og Kirsten Rømer, hvis initialer og våbener er graveret på fodskålen. - Syvarmet *stage*, fra o. 1900, såkaldt Titusstage fra Lauritz Rasmussens Bronzestøberi. På fotografi fra 1922 ses trearmet *†stage* på alterbordet. Inventarierne 1647 og 1664 opregner to *†messingstager*.³⁹

Alterkrucifiks, o. 1900, fra Lauritz Rasmussens Bronzestøberi.

†Røgelsekar til at hente ild i, når lysene tændes, opregnes i inventariet 1647; 1664 kaldes det et ildkar af kobber.³⁹

†Messehagler. Inventarierne 1647 og 1664 nævner en messehagel af rødt prentet fløjl.³⁹ 1734 var de gamle guldkniplinger på messehaglen rent forslidte,⁵⁰ og 1831 udskiftedes en messehagel, fordi den var slidt og falmet; 1847³⁴ omtales en ny, af rødt silkefløjl med guldgaloner.

†Messeklokke. 1647 og 1664 nævnes en lille primklokke ved degnens stol.⁵¹

Alterskranke, fra 1970, af spinkle, kvadrati-

ske, sorte jernstænger med glat håndliste af træ.

†Alterskranker. Fra 1712, af fyr, med påmalet: »Gud til Ære og Kirken til Prydelse er af Hans Muntbjerg og Anna Solberg dette bekostet Anno 1712«.¹⁷ Denne skranke synes at have stået endnu 1848;⁵² 1869 ønskedes knæfaldet gjort aflangt, fordi det var for lille.¹⁴ Muligvis afløstes skranken i stedet for af en med slanke, tætstillede træbalustre svarende til Ørslevs (s. 1061); et stykke af den ligger på loftet over ligkapellet. Ved restaureringen 1925 ændredes formen, så at den blev halvrund i stedet for femsidet.¹⁴

Font, romansk, på ny fod. Kummen er af rødlig granit, stærkt ophugget, tv. 75 cm. Den har svagt udbuede sider med lille vulst foroven og skråfas forned. I bunden findes et lille afløbshul. Skaftet, af en grålig granitsten, har stor vulst på midten. Flad, kvadratisk granitfod afløste 1965 en af cement. 1923 var fonten malet; synet anbefalede en afrensning, som synes virkeliggjort ved restaureringen følgende år. I beskrivelsen 1862 omtales en døbefont i skibet.¹⁴ Det fremgår ikke, men må anses for sandsynligt, at der er tale om den nuværende, og ikke den *†font* af træ, som kun er nævnt i kilderne 1755.¹⁷ 1904 ønskede synet, at fonten, der på fotografier fra 1902 ses i tårnummet, flyttedes op mod koret, i det nordlige hjørne,¹⁴ hvor den stod, til den 1925 byttede plads med prædikestolen. Herefter opstilledes den i skibets sydøstre hjørne.

Af en *†font*, fra o. 1650, af eg, er bevaret fire evangelistfigurer (fig. 23), 48 cm høje.⁵³ De står på et yngre, 12 cm højt postament. Det fremgår af præsteindberetningen 1755, at fonten stod på et sekskantet fundament; »i hvert rum på siden var udskårne billeder uden maling af Kristus, Markus, Johannes, Peter, Lukas og Mattæus«.¹⁷ Figurene må tænkes at have stået i nicher på en sekssidet fod, der har båret kummen, hvori dåbsfadet har haft plads (sml. det sekskantede *†dåbsfad*). Af de sjældnere bevarede træfonte fra 1600'erne kan Store Tåstrups og Kundbys bringes i erindring (s. 331 og 640).

De livligt skårne figurer, der også bagpå er udformet, står på et lavt fodstykke med sym-

Fig. 23. Fire evangelistfigurer fra 1600'rne, antagelig fra $\dagger$ font (s. 1171). NE fot. 1979. - *The four Evangelists, seventeenth century and probably from a $\dagger$ font.*

bolet ved siden og bog i venstre hånd. De er malet med mørke farver; Johannes og Mattæus er iklædt rød kjortel hvorover blå kappe, Markus og Lukas bærer over blå kjortel en brun kappe med rødt foer. Langs kanterne er forgyldte bræmmer, også symbolerne er forgyldte. Ansigterne har naturlig karnation med røde kinder, samt sort hår og skæg. Efter en årrække at have stået på altertavlen⁵⁴ er figurene nu opstillet på skabet i sakristiet.

$\dagger$ Fontegitter? Blandt udgifter til snedkeren 1668 opføres betaling, fordi han gjorde døren for fonten;¹⁵ heraf fremgår, at der har været et gitter for sydkapellet, 1738 benævnt »baptisterio«⁵⁵ hvor fonten omtales 1734,⁵⁰ og 1755 stod midt på gulvet¹⁷ (sml. s. 1158).

Dåbsfade. 1) Antagelig anskaffet efter synets henstilling 1923,¹⁴ af messing, med snoet kant ved fanens yderste rand. Tvm. 60 cm.

2) Fra 1700'ernes tredje fjerdedel, af tin, tv. 45 cm, glat. Under fanen to ens stempler⁵⁶ med årstallet 1752 under kande. Over den nu udslidte initialer, der 1902 læstes som N (eller H) A W.

$\dagger$ Dåbsfad. Inventarierne 1647 og 1664 opregner et fontebækket af tin,³⁹ muligvis identisk med det sekskantede, store tinfad, som hørte til fonten 1755.¹⁷

Dåbskande, anskaffet efter synets henstilling 1916 og muligvis først ved restaureringen 1925.¹⁴ Af tin, 30 cm høj. Under bunden stemplet sammenskrevet HB og tallet 1519.

Krucifiks. En nyere afstøbning, ca. 100 cm højt, hænger på nordre tilbygnings vestvæg.

Prædikestolen (fig. 24), med malet årstal 1605, har fem fag og hviler på en søjle fra forrige århundrede, mens trappen fornyedes 1967. Storfelterne flankeres enten af søjler med frugtklasse midt på skaftet (sml. altertavlen) eller pilastre, der forneden er kannelerede, foroven forsynet med beslagværk over reliefskåret roset eller frugt. Postament og gesims er ensdannet med beslagværk på fremspringene, som adskiller indskriftfelterne. En række småkonsoller bærer den nye kronliste.

Kurven hviler på en søjle, antagelig fra 1865, da den nye stiver under prædikestolen burde males.¹⁴ I forbindelse med flytningen 1967 fjernedes en firkantet kasse under basen, og en ny, enkel trappe, med adgang fra tilbygningen, opstilledes. 1755¹⁷ støttede stolen på en $\dagger$ Mosesfigur, af eg, »sine tabula & virga« (uden tavler og stav).⁵⁷ En $\dagger$ dør med »stakitværk« blev forfærdiget 1668.¹⁵

Stolen står med den oprindelige staffing, der 1927 blev fremdraget under en egetræsma-

ling og et par grå farvelag. I midtfeltet ses våbener for Giøe og Krafse over initialerne MG og FHK for Mogens Giøe, lensmand på Sæbygård 1606-16, og fru Hilleborg Eilersdatter Krafse. Derunder årstallet 1605. I sidefelterne er malet en vase med symmetrisk dekoration bestående af blomster, frugter og blade. Øverst i alle felterne ses en muslingedekoration. Farveholdningen er ret lys med svag lazur; desuden er anvendt rødt, grønt og mørkegråt samt sølv og guld. De latinske indskrifter i postament- og gesimsfelterne er malet med gyldne versaler på sort bund: »Beati qvi ad coenam nvptiarv(m) ac ni vocat(i) svnt. Apok.« (Åb. 19,9) og i gesimsen: »Venite filii avdite me timore(m) domini docebo vos Psal.« (Sl. 34,12). Indvendig i kurven er med sort malet: »HMunk 1927«.

Stolen stod i skibets sydøsthjørne, indtil den 1925 flyttedes til arkaden mellem skib og nordre tilbygning (jfr. font).

Stolestader. 1965 opstilledes enkle bænke, af eg, i skibet og løse stole i kapellerne. I tårnrummet, der fungerer som våbenhus, etableredes 1942 murede bænke med sæder og ryg af eg.

†*Stolestader.* 1853³⁴ anskaffedes nye stole kendt fra ældre fotografier (fig. 25), hvoraf ses, at de svarede til Gierslevs. Ved restaureringen 1925 forsynedes de med nye gavle af udseende som de eksisterende i Solbjerg (s. 1081 med fig. 9).

†*Stole og bænke.* 1666 repareredes præstens stol i våbenhuset. 1668 blev der forfærdiget en provstestol.¹⁵ Præsteindberetningen 1755¹⁷ oplyser, at der var anbragt bænke i det lille sakristi bag altret, idet kirken på grund af sin beliggenhed midt i herredet benyttedes til konvent.

†*Skrifte- og degnestol.* På en lukket stol i koret, syd for altret, sås 1755 udskåret i træet: »H(r). Hans Matz Tausen 1668« og nedenunder: »O.A.S. P.I.S.«. Året efter benævnes den skriftestolen.⁵⁸ 1862 omtales kun degnestolen i koret.¹⁴ 1887 ønskedes den flyttet ind under prædikestolen,¹⁴ hvor den ses på ældre fotografier (fig. 25) og plan fra 1924 (fig. 12).

En †*herskabsstol* i skibet er omtalt 1862 uden nærmere beskrivelse. 1916 henstillede synet, at

Fig. 24. Prædikestol med malet årstal 1605 (s. 1172). NE fot. 1979. - Pulpit with painted date 1605.

rækværket omkring den fjernedes;¹⁴ så vidt det fremgår af ældre fotografier (fig. 25), må der være tale om et panelværk, jfr. også f.eks. Frydendal (s. 861).

Om et †*skab*, der 1755¹⁷ var i sakristiet, vides kun, at det havde samme initialer og våben som den tidligere †sakristidør, og som endnu ses på altertavlen, nemlig for pastor Mads Sørensen F(inderup).

Pengeblok, 1600'rne, nu 86 cm høj, med seks vandrette jernbånd, af hvilke det nederste er fornyet i forbindelse med blokkens nuværende opstilling på nyt fodstykke. I forsiden låge hvorpå tre af jernbåndene, der fungerer som hængselsbånd og lukker over kramper på siderne. Jernbeslået låg med pengeslids. Gråmalet. 1965 flyttet fra en plads ved døren i nordre tilbygning til skibet, syd for indgangsdøren.

†*Pengebøsse og -tavler.* Inventariet 1862¹⁴ opregner foruden fattigblokken en pengebøsse og tre pengetavler.

Dørfløje. Indgangsdøren i vest er fra 1942. Døren mellem tårnrum og skib, fra 1965, aflø-

Fig. 25. Indre, set mod øst. M. Stahl fot. 1901. - *Interior to the east.*

ste de tidligere $\dagger$ døre indsat 1925; før den tid stod tårnbuen åben. $\dagger$ Dørløje. 1) Med malet årstal 1594 og præstens initialer, som endnu ses på altertavlen. Mellem kor og sakristi.¹⁷ 2) Fra 1600'nes første halvdel? Ses på tegning fra 1860 (fig. 29) som indgangsdør til det nedrevne våbenhus.

Et $\dagger$ pulpitur nævnes 1671,¹⁵ da der oprettedes kontrakt med Hans snedker i Sæby om to nye stole med »bagstykke« i pulpituret, der samtidig udvidedes. 1755¹⁷ stod pulpituret i skibets vestende før tårnet med front mod altret.

Orgel, af standardtype »Hørve«, med 10 stemmer, to manualer og pedal. Bygget 1963 af Th. Frobenius & Co., Kgs. Lyngby; omdisponeret 1974 af Th. Frobenius & Sønner. Nuvæ-

rende disposition: Hovedværk: Rørfløjte 8', Principal 4', Spidsfløjte 2', Mixtur. Positiv: Gedakt 8', Rørfløjte 4', Quint 2 2/3', Oktav 1'. Pedal: Subbas 16', Gedakt 8'. Ved nordvæggen i nordre tilbygning.

$\dagger$ Orgel, bygget 1913 af Chr. Winther & Th. Frobenius, København.⁵⁹ Oprindelig disposition (ét manual med fem stemmer): Bordun 16', Principal 8', Gedakt 8', Salicional 8', Oktav 4'; svelle (omfattede ikke Principal 8'). Pneumatisk aktion, keglevindlade. Flyttet o. 1925 fra skibets nordvesthjørne til nordre tilbygning, hvor det opstilledes op ad pillen mellem de to arkader. Ved denne lejlighed tilbyggede Th. Frobenius & Co. en Koncertfløjte 8'.⁶⁰

Salmenummertavler, antagelig skænket 1934,¹⁴ med trekantgavl hvorunder småkonsoller. Hvidmalede med søm til metalnumre. På ældre fotografier (jfr. fig. 25) ses lidt større *†tavler* med løse brikker til numrene.⁶¹

En *præsterækketavle* indrettedes 1965 i buen over indgangsdøren i tårnrummet. Præsternes navne er malet med sorte versaler på gråt panel.

Fem *lysekroner*, fra 1949 eller senere, barokform. De afløste petroleumslamper fra århundredskiftet.¹⁴ En sjette i tårnrummet bærer indskriften: »Skænket Finderup Kirke Aaret 1949 af Chr. F. Nielsen, Flintegården, Høng«.

Kirkeskib, ophængt 1948, fuldskib »Danmark«, model af skoleskibet, bygget af tømrer Torbjørn Joensen, Keldstrup.⁶² I nordkapellet.

†Hatteknager, fra 1800'rne, af træ, ses på fotografier fra århundredskiftet, på skibets sydvæg over stolestaderne.

Klokker. 1) (Fig. 26) 1500'rne(?), støbt af Heerman Loots.⁶³ Tvm. 105 cm. Om halsen nederlandsk indskrift med reliefversaler: »Minen Namen es geheten Maria Minoot want Heerman Loots ons alle drie met eender ghote Goot« (Mit navn er Maria den ophøjede, for (thi) mester Herman Loots støbte os alle tre sammen i een støbning).⁶⁴ Efter ordene »Minoot« og »Goot« relieffer forestillende henholdsvis engel (?) og Maria med Jesusbarnet stående på månesegl. Indskriften flankeres af rammelister, over den ses desuden en liljebort; også slagkanten har lister. På legemet er indridset: »x72«.

2) (Fig. 27) 1789, »Støbt af D. G. Herbst, Hofklokkestøber i København 1789. Gud alene Æren« ifølge indskrift med reliefversaler om halsen. Tvm. 110 cm. Indskriften flankeres af akantusbort, den nedre af dobbelt højde (fig. 28). På legemet fordybede versaler: »Bekostet og omstøbt af Clemens Fogh og Christine og Mette Maria Fogh til Kragerupgaard« (sml. Ørslev s. 1064).

Siden 1982 er begge klokker ophængt i slyngebom; tidligere hang de i vuggebom.

†Klokker. 1-2) Ved klokkeskatten 1528 afleveredes to klokker; den ene vejede fem skippd., den anden et skippd. og to lispd.⁶⁵ Det kan ikke afgøres, om det var de to andre klokker, der

Fig. 26. Klokke nr. 1 støbt af nederländeren Herman Loots i 1500'rne (s. 1175). NE fot. 1984. - Bell no. 1, cast by the Dutch bell-founder, Herman Loots in the sixteenth century.

støbtes samtidig med klokke nr. 1. 3) Støbt 1606 af Borchart Gelgiesser (Quellichmeyer), 1755¹⁷ benævnt den store klokke, med indskrift: »A(nn)o domini 1606 haver den Erlig og

Fig. 27. Klokke nr. 2 støbt 1789 af hofklokkestøber D. G. Herbst, København (s. 1175). NE fot. 1984. - Bell no. 2 cast in 1789 by bell-founder to the Court, D. G. Herbst, Copenhagen.

Fig. 28. Detalje af klokke nr. 2, sml. fig. 27 (s. 1175). NE fot. 1984. - *Detail of bell no. 2, cf. fig. 21.*

Velbyrdige Mand Eske Bilde til Svanholm med sin Kiere Frue Elsebe Skram givet denne Klokke til Guds Ære til Ostbruck Kirke. Efter denne korte Tiid haver Gud loved os det ævige Liv. Goes mich Borchard Gelieser«. ⁶⁶

Klokkestol, muligvis oprindelig, af eg med senere fornyelser. Galgeformet, med skråbånd forneden og dobbelte skråstivere. I de gamle dele ses tømmermærker.

GRAVMINDER

†*Epitafium*. O. 1599. Mads Søfrensen, provst for Løve herred, †28. maj 1599 (sml. altertavle, †skab og †sakristidør). Epitafiet var opsat »in baptisterio«, ²⁵ dvs. dåbskapellet på sydsiden (jfr. †fontegitter). Allerede 1738⁵⁵ bemærkedes, at det ikke mere var til.

†*Gravsten*. 1848⁵² opregnes tre gravsten:

- 1) H. Legaard, †1725.
- 2) Jacob Lerche, †1725, og hustru Kirsten Rømer, †1737 (sml. †begravelse).
- 3) Justitsråd Anders Fogh til Kragerup, †1762, og fru Marie Poulsen, †1739.
- 4) 1790. Jacob Winsløv, sognedegn for Finderup menighed i 35 år. *14. aug. 1716 i Niløse, †18. nov. 1789 i Høng, 73 år gammel. Gift første gang med Maria Elisabeth Aagaard,

*27. jan. 1732 i Steenmagle, †10. juni 1772 i Høng, 40 år gammel. Fem sønner og to døtre af hvilke tre sønner og en datter er døde. Gift anden gang med Øhlegaard Herfort, hans efterladte enke. Stenen er af de tre efterladte børn bekostet 1790. 1902 beskrevet som meget stor sandsten i jorden.

†*Begravelse*. Postforvalter Jacob Lerche til Kragerupgård, †1721, og hans frue, Kirsten Rømer, †1737, var begge begravet i koret neden for alterfoden under degnestolen (sml. †gravsten nr. 2). ⁶⁷ Et par dage før synet 1734 var gulvet neden for alterfoden sunket, så at det trængte til reparation. ⁵⁰

Kirkegårdsmonumenter. 1) O. 1822. Albrecht Ludvig Gottlieb, sognepræst i Finderup i 19 år, *26. okt. 1774, †9. jan. 1822. Hvid marmorplade, 73x47 cm, med fordybet versalindskrift. Indmuret i den gamle, østre kirkegårdsmur, i ramme af cement.

2) O. 1886. Theodor Rhode, sognepræst for Finderup menighed, *30. sept. 1821, †1. juli 1886. Poleret, grå granitsten, 65x40 cm, med fordybet indskrift. Henstillet op ad muren i den gamle kirkegårds sydvesthjørne.

†*Kirkegårdsmonumenter*. ⁶⁸ 1-2) O. 1851. Frideric Christian Gustavus, *1. sept. 1786, †31. febr. 1851, og Henriette Gustavus, f. Dan, *9.

okt. 1786, †22. april 1843. To marmorplader i sandsten.

3) 0.1853. Ane Marie Mortensen, f. Thurøe, *16. okt. 1787, †4. juli 1853. Marmorplade.

4) O. 1858. Wilhelm Nathaniel Jørgensen, *23. nov. 1846, †27. maj 1858. Marmorplade.

5) O. 1861. Charlotte C. van Deurs, f. Fuglede, *24. maj 1832, †25. jan. 1861, og Emil Herman van Deurs, *5. marts, †2. juli 1860. Sandsten med kors.

6) O. 1861. Johanne Marie Götzsche, f. Jacobsen. 1792-1814-1861. Marmorplade.

KILDER OG HENVISNINGER

Ved embedet. Kirkesynsbog for Finderup 1862-19(82). - Se i øvrigt arkivalier for Holbæk amt i almindelighed s. 50.

NM2. Præsteindberetning 1809 (relikvie). Indberetninger ved E. Rothe 1901 (kalkmalerier), C. M. Smidt 1902 (bygning), J. Olrik 1902 (inventar), usign. 1903 (alterkalk), provst Hertz 1907 (notat om altertavlens indskrift), P. Nørlund 1922 (bygning og inventar), Harald Munk 1925 (inventar) og 1929 (prædikestol), Chr. Axel Jensen udat. (prædikestol), Eske Kristensen 1962 (bygning), Rolf Graae 1966 (inventar), Hugo Johannsen 1979 og 1984 (bygning), Marie-Louise Jørgensen og Birgitte Skov 1979 (inventar og gravminder), Verner Thomsen 1984 (alterbordsforside). - Bygningsbeskrivelse ved Hugo Johannsen, inventar og gravminder ved Marie-Louise Jørgensen. Redaktionen afsluttet okt. 1984.

Tegninger. **NM2.** Vestgavl med dør, font samt alterkalkens fod ved C. M. Smidt 1902-03. - Alter-skranke ved Knud Larsen 1923. — Plan, snit og facade samt ændringsforslag ved Knud Larsen 1924. - Plan, snit og facader til ligkapel ved Knud Larsen, udat. - Fem kalker af indskrift på prædikestol ved Harald Munk 1927. - Våben på prædikestol og farvelagt tegning af prædikestolsfelt ved Harald Munk 1928. - Kirkegårdslåger ved Lautrup-Larsen 1930. - Plan over tårnrum med forslag til dør, usign. 1942. - Plan ved Mogens Brahe 1966. - Klokkestol med nye slyngbomme og elringemaskine ved Jermin Larsen 1982. - Spor af nedbrudt tårn samt snit i nuværende tårn ved Torben Hjelm 1983-84. - *Kunstakademiets Bibliotek.* Plan, snit og facader ved Gunnar Dalsgård 1924.

Notebøger. **NM2.** C. M. Smidt IVa, 117-134.

³ DiplDan. DaRigBr. 2. rk. XII, nr. 153.

⁴ ActaPont. III, 291, 313, 325, 346 og 363.

⁵ Repert. nr. 9708.

⁶ Landebogen s. 122.

⁷ RA. DaKanc. A28. 1630-1702. Fortegnelse og div. dok. vedr. kirker og sognekald.

⁸ Kronens Skøder II, 398.

⁹ Samme III, 47; endvidere PersHistT. 2. rk. III, 232.

¹⁰ Kronens Skøder III, 3.

¹¹ RA. Rtk. Tiendetaksationer, hartkornsspecifikationer: 313.1. Kommissionen af 18. april 1702 (Kalundborg, Dragsholm og Sæbygård amter).

¹² RA. DaKanc. A29. 1726-97. Efterretn. om ejere af kirker og kirketiender; A30. 1809. Fortegnelse over kirker og disses ejere.

¹³ NM6. Fundprot. V nr. 1303, 1305, 1317 (1914/15) og 1341 (1915/16). Fundet er 1927 delvis deponeret på Holbæk Museum.

¹⁴ Ved embedet. Synsprot. 1862-19(82).

¹⁵ RA. Rtk. Rev. rgsk. 1661-72. Holbæk, Kalundborg og Sæbygård amter kirkergsk.

¹⁶ Jfr. Michael Jensen og Tormod Jørgensen: Bidrag til Finderup Sogns Historie, Høng 1946, s. 17 f.

¹⁷ NM2. Håndskriftsaml. Indb. vedr. Sjælland til Thurah og Hoffman 1755 og 1773. I—II.

¹⁸ Allerede 1905 billigede synet opførelsen af et nød-tøftshus for kvinder uden for ringmurens sydlige side i østhjørnet og for mænd i nordøst. Det er uvist, om disse bygninger rejstes.

¹⁹ På de ældste eksteriørfotografier ved J. Olrik? 1902 ses brolægning omkring kirken.

²⁰ Korgavlens udvendige bredde angiver siden i et kvadrat, som bestemmer korplanen (inklusive triumfgavlén), mens skibets indre omfatter to tilsvarende kvadrater, jfr. Skibby (DK. Frborg. s. 2644, fig. 7) og Sønder Jernløse (s. 130, fig. 3).

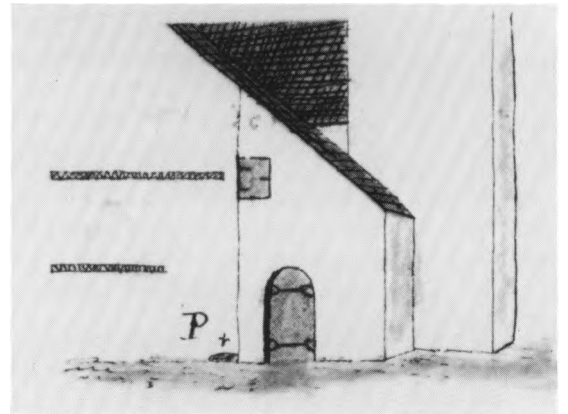

Fig. 29. Eftermiddelalderligt †våbenhus (s. 1162). Tegning 1860, gengivet efter E. Sloth Arentzen og Kjeld de Fine Licht: Kirker og bygninger fra Geodætisk Instituts arkiv, 1974, s. 33. - *Post-medieval †porch. Drawing from 1860.*

¹ DiplDan. DaRigBr. 1. rk. IV, nr. 41.

² Roskildebispens jordebog s. 163.

²¹ Det bemærkes, at korets taggavl i modsætning til triumfgavlen og skibets vestre gavl står dækket af puds.

²² Jfr. Hans Stiesdal: Tidlige sjællandske og lolland-falsterske vesttårne, i Kirkens bygning og brug. Studier tilegnet Elna Møller, 1983, s. 22, 34.

²³ Blandt andre eksempler på benyttelsen af forankringstømmer (undertiden genanvendt fra stavkirke) kan nævnes Sæby (s. 896 med note 14).

²⁴ Forhøjelsen af skibets vestgavl, som kan påvises fra mellemstokværket i det nuværende tårn, har ingen klart markeret kam; men adskiller sig fra det gotiske tårns østmur ved ikke at stå i forbandt med dettes flankemure.

²⁵ LA. Løve hrd.s provsti. 1647-1785. Herredsbog.

²⁶ LA. Holbæk amts provsti. 1808-23. Synsforretn.

²⁷ I Eigil Rothes kalkmaleriberetning fra 1901 hedder det om sydkapellet: »at det benyttes til: Kulkjælder, Ligcapel, Sandkjælder, Materialskur osv.«.

²⁸ Indtil restaureringen havde kapellet et rundbuet sydvindue, svarende til »staldvinduet« i skillemuren mod skibet og formentlig indsat i forbindelse med kapellets omdannelse til materialhus engang i 1800'ernes anden halvdel.

²⁹ Tilbygningen er formentlig rejst som en »kors-arm«, sml. Gørlev, med stolestader og arkader til skibets østre fag; men helt kan man ikke udelukke en oprindelig funktion som begravelseskapel, hvis forbindelse til den øvrige kirke lige så vel kan være sket gennem en åbning til våbenhuset, jfr. f.eks. Kundby, s. 628 f.

³⁰ Her tænkes naturligvis på de særprægede søjlestavssokler, som først og fremmest kendes fra de to nævnte kirker, jfr. DK. Sorø s. 21 med fig. s. 36 og s. 123 med fig. s. 124.

³¹ 1667-68 kalkede man syv bjælker, som blev indlagt i muren under loftet over »det gamle norrø kapel«, men året efter lagde man to 20 alen lange bjælker under tagværket over begge kapeller og satte støtter under bjælkerne, jfr. note 15. Da de to støtdebjælkers længde (ca. 12,5 m) svarer til kapellernes samlede bredde, er det fristende at antage, at et fælles loft på dette tidspunkt var en realitet.

³² Jfr. Kvanløse s. 115 og note 25.

³³ Jfr. eksempelvis Kværkeby (DK. Sorø s. 498) og †Skibby (DK. Frborg. s. 2653).

³⁴ LA. Ars-Løve hrdr.s provsti. 1831-61. Synsforretningsprot.

³⁵ Jfr. Ørslev (s. 1051 og yderligere eksempler i note 18).

³⁶ I NM2 beror et sæt opmålinger, signeret »Knud Larsen 1924/25«, som viser arkitektens forslag, der i øvrigt på enkelte punkter blev fraveget: En planlagt sakristidør i apsisrunden blev opgivet, trappen til fyrrummet under sydkapellet anbragtes i vest i stedet for som påtænkt i øst, og endelig indsattes et

vindue i kapellets sydgavl, jfr. note 14. Restaureringen er i øvrigt omtalt i Michael Jensen og Tormod Jørgensen: Bidrag til Finderup Sogns Historie, Høng 1946, s. 17 f.

³⁷ LA. Løve hrd.s Tingbog 1641. 18. marts og 15. april.

³⁸ Gengivet af Marie Mauquoy-Hendrickx: Les Estampes des Wierix, Bruxelles 1979, II, nr. 868-881.

³⁹ Jfr. note 25 og note 15.

⁴⁰ Sml. Sejro (Skippinge hrd.), hvor tilsvarende står over det yderste søjlepar. På tavlen i Gimlinge har været yngre kvindefigurer med basuner, som nu er fjernet (DK. Sorø s. 853).

⁴¹ På tavlen i Særslev (Skippinge hrd.), som i det hele taget minder om den i dette hefte omtalte gruppe, er sol og måne afmalet på den stjernebestrøede baldakins yderste fag. Også indramningen af storfeltet i Særslev er beslægtet med Finderups.

⁴² Jfr. skrivelse fra Harald Munk 1925.

⁴³ Ifølge indb. sås 1755 »S. Matthæus« og »S. Lucas«, »S. Marcus« og »S. Johannes«, jfr. note 17.

⁴⁴ Ifølge Aron Andersson: Silberne Abendmahlsgeräte in Schweden aus dem XIV. Jahrhundert, Stockholm 1956, s. 94, er punktdekorerede bånd et karakteristisk træk på svenske kalke fra 1300'erne. Kalken er desuden nævnt s. 71 og 120; s. 95 findes en afbildning af foden. Kalken omtales i øvrigt af M. Mackeprang: Vore ældste Alterkalke, i ÅrbOldkHist. 1906, s. 90 og Erik Lassen: Dansk Sølv, 1964, s. 21.

⁴⁵ 1910 manglede et af bogstaverne og tre af de »jordbærlignende« prydelser, jfr. note 14.

⁴⁶ S. 377 med fig. 23 og 25, jfr. også J. F. Fenger: Helgensager, i KirkehistSaml. 2. bd., s. 20f., hvor forfatteren skriver, at afbildningerne »næsten er af samme indhold og udført på samme måde«, hvorfor han sammenstiller de to kalke. »På begge kalke er figurerne i ophøjet arbejde og findes afbildede i sidende stilling«.

⁴⁷ DK. Frborg. s. 1494 med fig. 15-16.

⁴⁸ Gengivet s. 11 i C. A. Nordman: Finlands medeltida Konsthantverk og af Aron Andersson i det i note 44 nævnte værk fig. 11. Fig. 9 og 10 sammensteds gengiver matricer fra henholdsvis Småland og Stockholm.

⁴⁹ Mester 1893, jfr. Laurits Grün: Danske Guld- og Sølvsmedes Stempler og Mærker indtil 1943, 1943.

⁵⁰ LA. Stiftsøvrighedsarkivet. 1730-34. En del kirkesyn m.m.

⁵¹ Jfr. note 39. Ved Roskilde Landemode 1601 foreholdes det, at degnen efter tjenesten skal klemte med en stor klokke i tårnet og ikke med en primklokke.

⁵² NM2. Håndskriftsaml. J. H. Larsen: Bidrag til topografisk beskrivelse 1848.

⁵³ Ifølge Trap skal de fire figurer være bragt op fra Kragerupgård. Det skal bemærkes, at udformningen af figurerne bagside antyder en fri placering, f.eks.

på et $\dagger$ fontegitter, men en gentagelse af fontens evangelister forekommer mindre sandsynlig.

⁵⁴ Jfr. fot. fra 1901.

⁵⁵ LA. Bispearkivet. Løve hrd. 1690-1820.

⁵⁶ Tinstøberens stempel to gange er en kvalitetsbetegnelse, som angiver, at det er manggods.

⁵⁷ Som eksempel på en Mosesfigur, der bærer prædikestolens kurv, kan henvises til Holmens kirke (DK. Kbh. By 2. bd., s. 94). Også stolene i Herlufsholm og Krummerup, der begge er skåret af Ejler Schrøder, henholdsvis 1623 og 1626, hviler på en Mosesfigur (jfr. DK. Sorø s. 1140 med fig. 27 og s. 983).

⁵⁸ Jfr. note 17 og note 67.

⁵⁹ Meddelt af Th. Frobenius & Sønner.

⁶⁰ Meddelt af lærer Palle Jochumsen, Vilsbæk.

⁶¹ Ved synet 1874 noteredes: Tre tavler til salmenumre anskaffes, og 1898 ønskedes to anskaffet, år 1900 måtte tallene males tykkere og tydeligere, endelig omtales 1907 en tavle 2 alen høj og 1½ bred over præstens stol, jfr. note 14.

⁶² Henningsen: Kirkeskibe Holbæk.

⁶³ Jfr. Uldall s. 300. I sin kronologiske liste anbringer G. H. van Borssum Waalkes den mellem to klokker støbt henholdsvis 1521 og 1557 (jfr. samme: Laatste Stuk der Friesche Klokke-Opschriften, 's Gravenha-

ge 1895, s. 82), mens Nyrop (Kirkeklokker s. 238) anser den for at være støbt o. 1400, idet han sammenstiller den med fire daterede klokker støbt af en Herman klokkestøber i årene mellem 1395 og 1439 samt fire udaterede, hvoriblandt Finderup (forvekslet med kirken af samme navn i Viborg amt). F. Uldall: Nederlandsche kerkklokken in Denemarken, i Verslagen omtrent 'Srijks Verzsamelingen van Geschiedenis en Kunst, XVII, 1894, 's Gravenhage 1895, s. 22, gengiver indskriften og anser den for den eneste klokke i Danmark støbt af Herman Loots og beregnet til en kirke i Nederlandene. Endelig citeres indskriften af J. F. Fenger: Klokke-Indskrifter, i KirkehistSaml. 2. bd., s. 484.

⁶⁴ Vibeke Winge, Institut for germansk filologi, Københavns Universitet, har været konsulteret vedr. oversættelsen.

⁶⁵ RA. Rgsk. ældre end 1559. Fortegnelse over indkrævede klokker.

⁶⁶ Præsteindb. 1758 har Ostrup i stedet for Ostbrück, jfr. note 67.

⁶⁷ LA. Bispearkivet. 1758-59. Hist. efterret. til HofmFund.

⁶⁸ KglBibl. NyKglSaml. 2246. Fr. Algreen-Ussing: Gravskrifter osv. 1-2. 1856-64.

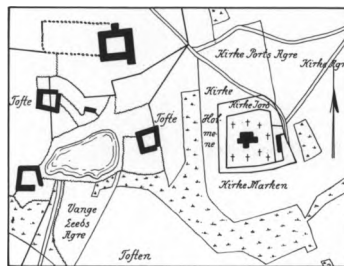

Fig. 30. Landsbyplan. - Village map.